

The Diak logo is located in the top right corner of the page. It consists of the word "Diak" in a bold, pink, sans-serif font. The letter "i" has a small crossbar, and the letter "k" has a small crossbar. The background of the page features large, overlapping, curved shapes in various shades of pink and magenta.

Maryam Fathollahi
Sara Härkönen
Emilia Myyryläinen

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö, 2023

PAKOLAISTAUSTAISTEN KOKEMUKSIA TYÖELÄMÄSTÄ SUOMESSA

Sauma-työelämävalmennus työllistymistä tukemassa

TIIVISTELMÄ

Maryam Fathollahi, Sara Härkönen ja Emilia Myyryläinen
Pakolaistaustaisten henkilöiden kokemuksia työelämästä Suomessa –
Sauma-työelämävalmennus työllistymistä tukemassa
Sivut 41, liitteet 3
Syksy 2023
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyön tarkoituksena on avata ja tarkastella työllistymistä hidastavia, haastavia sekä edistäviä tekijöitä, joita pakolaistaustaiset maahan muuttaneet saattavat kohdata Suomessa työllistymispolkunsa varrella. Tutkimusta taustoitettiin olemassa olevaa tietoa ja aikaisempia tutkimuksia hyödyntäen. Haastatteluiden avulla kerättiin pakolaistaustaisten maahanmuuttajien omia kokemuksia suomalaisesta työelämästä ja siihen pääsystä. Sauma-työelämävalmennus tukee pakolaistaustaisten maahan muuttaneiden työllistymismahdollisuuksia, ja tarjosivat aihealuetta tukevan tutkimustarpeen sekä aineistonkeruuseen tarvittavan asiakaskunnan ja toimintaympäristön.

Tutkimusaineisto koostuu seitsemästä pakolaistaustaisen maahanmuuttajan haastattelusta. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina ja aineiston analyysi toteutettiin temaattista sisällönanalyysin metodia hyödyntäen. Analyysia tehdessä aineistosta muodostui neljä pääluokkaa, jotka ovat: työllistymisen haasteet, työelämäkokemukset, työn merkitys sekä kokemukset työelämävalmennuksesta. Haastateltavien vastaukset olivat yhteneviä ja aineisto hyvin linjassa jo olemassa olevan tiedon ja teoriapohjan kanssa. Tuloksista voi siis päätellä, että suomalaiseen työelämään integroituminen on pakolaistaustaisille hankalaa ja he kokevat syrjintää ja eriarvoisuutta suomalaisilla työmarkkinoilla. Aihetta tulisi tutkia laajemmin, jotta pystyisimme löytämään keinoja ja tapoja näiden ongelmakohtien ratkaisemiseksi.

Opinnäytetyö tuottaa Sauma-työelämävalmennukselle tietoa toiminnan vaikuttavuudesta ja asiakaskokemuksista sekä niistä nousseista kehittämissuhteista. Työ tarjoaa lisäksi laajan katsauksen pakolaisuuden ja työllistymisen teemoihin. Monikulttuurisuus on tänä päivänä osa sosiaalialan jokaista työkenttää. Tieto ja ymmärrys kohderyhmän tarpeista ja erityispiirteistä sekä työelämän moninaisuudesta on hyödyllistä jokaiselle sosiaalialan ammattilaiselle.

Asiasanat: kotoutuminen, maahanmuutto, pakolaisuus, työelämä

ABSTRACT

Maryam Fathollahi, Sara Härkönen and Emilia Myyryläinen
Experiences of working life in Finland by persons with a refugee background –
Sauma working life training course supporting employment
Pages 41, 3 appendices
Autumn 2023
Diaconia University of Applied Sciences
Bachelor's degree programme in social services
Bachelor of Social Services (AMK)

This thesis will explore and examine the factors that may hinder, challenge, or promote the employment of individuals with a refugee background who have immigrated to Finland. The theory base for the study was compiled using previous studies and knowledge on the subject. Interviews were conducted to hear the personal experiences of refugees about the Finnish work environment and employment in Finland. The collaborative partner Sauma working life training course supports the employment opportunities for those who have moved to Finland with a refugee background. Sauma offered the need for research on the subject that supported our initial topic, in addition to the clientele and the operating environment needed for data collection.

The research material consists of seven individual interviews with people with a refugee background. The interviews were conducted as thematic interviews, and the analysis of the material was carried out using the thematic content analysis method. During the analysis, four main categories were formed from the material, which are: employment challenges, work life, the meaning of work and experiences from work life coaching. The answers of the respondents were consistent, and the material was well in line with the already existing knowledge and theory base. Based on the results, we can conclude that integration into Finnish working life is difficult for individuals with a refugee background and they experience discrimination and inequality in the Finnish labor market. The subject should be further studied to identify ways and means to solve these issues.

The thesis provides Sauma working life training course information about the effectiveness of their operations, in addition to customer experiences and the development proposals arising from them. It also offers a broad overview of themes surrounding refuge and employment. Today, multiculturalism is a part of all fields of social work. Knowledge and understanding of the needs and unique features of the target group, together with the diversity of working life, is beneficial for anyone working in the social field.

Keywords: integration, immigration, refugee, working life

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 MAAHANMUUTTO JA PAKOLAISUUS SUOMESSA.....	6
2.1 Suomen maahanmuuton taustoitusta	6
2.2 Pakolaisuuden käsitteelliset lähtökohdat	7
2.3 Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa	8
3 KOTOUTUMINEN JA SUOMALAINEN TYÖELÄMÄ	11
3.1 Kotoutuminen ja kotouttavat toimenpiteet	11
3.2 Kolmas sektori kotoutumisen ja työllistymisen tukena	13
3.3 Maahanmuuttajat ja pakolaiset suomalaisilla työmarkkinoilla	14
3.4 Pakolaisten työllistymisen haasteet ja taustatekijät.....	16
4 TUTKIMUSTYÖN TOTEUTTAMINEN	18
4.1 Sauma-työelämävalmennus.....	18
4.2 Opinnäytetyön tutkimustehtävä, tarkoitus ja tavoite	19
4.3 Aineistonkeruu	20
4.4 Tutkimustyön eettisyys ja luotettavuus.....	22
4.5 Aineistoanalyysi	23
5 TUTKIMUSTULOKSET	25
5.1 Työelämäkokemukset	25
5.2 Työllistymisen haasteet.....	27
5.3 Työn merkitys.....	30
5.4 Kokemukset työelämävalmennuksesta	31
6 POHDINTA	32
6.1 Tulokset ja johtopäätökset	32
6.2 Haastattelut ja yhteistyö Sauman kanssa	34
6.3 Ammatillinen kehittyminen ja työskentely.....	35
LÄHTEET.....	38
LIITE 1. Haastattelurunko	42

LIITE 2. Haastattelun saatekirje	44
LIITE 3. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta	45

1 JOHDANTO

Viimeisten vuosikymmenten aikana monikulttuurisuus Suomessa on lisääntynyt huomattavasti muun Euroopan tavoin maahanmuuton ja kansainvälisen muutto liikkeen seurauksena. Väestön ikääntyessä, syntyvyyden laskiessa ja väestön moninaistuessa kysymykset maahanmuuttajaväestön työllisyydestä korostuvat. Tämän myötä myös suomalaiset työmarkkinat muuttavat muotoaan ja keskustelu maahanmuuttajaväestön työllistymisestä ja sen mahdollisista kipukohdista yleisyy.

Suomalaisen maahanmuuttopolitiikan lähtökohta on maahanmuuttajan integraation ja kotoutumisen tukeminen siten, että yksilöstä tulee ansiotyötä tekevä aktiivinen kansalainen. Lisäksi työn merkitys hyvinvoinnin lähteenä on kasvanut Suomessa muiden Pohjoismaiden tavoin sosiaaliturvan rakenteellisten muutosten myötä. (Gothóni & Siirto, 2016.) Yksilötasolla tarkasteltuna työllistyminen on työikäiselle maahan muuttaneelle yksi keskeisimmistä osallisuuteen ja kuulumuuteen vaikuttavista tekijöistä. Työllä on myös suora yhteys yksilön hyvinvointiin sen vaikuttaessa samalla hänen yhteiskunnalliseen statukseensa, taloudelliseen asemaansa sekä terveyteensä. (Castaneda ym., 2018, s. 216.) Haasteet työllistymisen kanssa ovat valitettavan yleinen ilmiö, jossa tarve ja työvoima eivät kohtaa täydessä potentiaalissaan. Kuinka pakolaisena ja turvapaikanhakijana maahan saapuneet henkilöt mahtuvat tähän muottiin? Tutkimukset osoittavat (esim. EEPO, 2016), että pakolaistaustaiset henkilöt kohtaavat omanlaisia haasteita työmarkkinoille pääsemisessä ja kiinnittymisessä.

Tarkastelemme opinnäytetyössä pakolaistaustaisten Suomeen muuttaneiden työllistymistä ja työnhakua sekä niihin kietoutuvia haasteita ja vaikutustekijöitä. Pakolaistaustaiset henkilöt ovat ihmisryhmänä haavoittuvassa asemassa niin työelämän kuin myös siihen vaikuttavien palveluiden näkökulmasta. Halusimme tutkia kohderyhmän työn ja työllistymisen merkitystä yhteiskunnan, mutta etenkin yksilön näkökulmasta. Haastatteluiden avulla halusimme selvittää ja kuulla pakolaistaustaisten henkilöiden ajatuksia, kokemuksia sekä näkemyksiä työmarkkinoista, työnhausta ja työllisyyttä tukevista palveluista Suomessa.

Maahan muuttaneiden henkilöiden työllisyysasteen kehitys vaikuttaa kokonaiskuvassa myönteiseltä, mutta samaan aikaan pitää sisällään selkeitä kipukohtia tiettyjen ihmisryhmien kuten pakolaisten kohdalla ja sen vuoksi halusimmekin ryhmänä kuulla juuri heitä. Yhteistyötahomme Sauma-työelämävalmennus tarjosi meille toimintaympäristön ja aineistonkeruuseen tarvittavan asiakaskunnan.

2 MAAHANMUUTTO JA PAKOLAISUUS SUOMESSA

2.1 Suomen maahanmuuton taustoitusta

Maahanmuutto nykyisessä laajuudessaan on Suomen mittakaavalla suhteellisen uusi ilmiö. Maa on historiassa nähty enemmän maahanmuuton lähtö- kuin tulo- maana, eivätkä Euroopan suuret muuttoliikevirrat ole ilmenneet Suomessa muiden valtioiden tavoin. On arvioitu, että 1900-luvun aikana noin miljoona ihmistä muutti pois Suomesta. Muuttoliike vaihtoi suuntaa vasta 1990-luvulla suurilta osin inkeriläisten paluumuuttajien ja Somalian sekä entisen Jugoslavian alueilta saapuneiden pakolaisten myötä. Sitten maahanmuutto Suomeen alkoi lisääntyä 2000-luvulla EU:n, vapaan liikkuvuuden ja työperusteisen maahanmuuton merkeissä. (Tilastokeskus, i.a.-a.)

Ilmiön tuoreus heijastuu myös suomalaisen maahanmuuttopolitiikan kehityksessä. Ensimmäinen laki (kotoutumislaki), joka käsitteli maahan muuttaneiden yhteiskuntaan integroitumista tuli voimaan vasta vuonna 1999. Laissa maahanmuuttajia käsiteltiin yhtenä ryhmänä huomioimatta maahantulon taustalla olevia syitä. Kuitenkin jo silloin keskeisinä tavoitteina olivat työelämään pääsy, suomen kielen oppiminen sekä mahdollisuudet oman kulttuurin ja kielen ylläpitämiseen. (Välimäki, 2019, s. 51.) Sisäministeriön mukaan Suomen nykyinen maahanmuuttopolitiikka sekä sitä ympäröivä lainsäädäntö pohjautuvat Euroopan Unionin yhteiseen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkaan, hallituksen linjaamiin tavoitteisiin sekä kansainvälisiin sopimuksiin. Sopimuksista tärkeimpiin lukeutuvat Euroopan ihmissoikeussopimus, lapsen oikeuksien sopimus, pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus eli pakolaissopimus sekä kidutuksen vastainen yleissopimus. Tänä päivänä laajin maahantuloa, maastalähtöä, oleskelua sekä työntekoa ohjaileva laki on ulkomaalaislaki. (Sisäministeriö, i.a.) Ulkomaalaislain ohella merkittävin ja opinnäytetyömme kannalta oleellisin laki on laki kotoutumisen edistämisestä (L 1386/2010), jota käsittelemme tarkemmin kotoutumista käsittelevässä luvussa.

Maahanmuuton määrä Suomeen on jatkanut kasvuaan viimeisten vuosikymmenten aikana. Jos tarkastelemme muutosta tämän vuosituhannen mittakaavassa, oli vuonna 2000 ulkomaista syntyperää olevien henkilöiden määrä Suomessa Tilastokeskuksen mukaan hieman yli 113 000 eli 2,2 prosenttia, kun taas vuonna 2022 luku oli hieman yli 508 000, eli noin 9,1 prosenttia. (Tilastokeskus, i.a.-b; Tilastokeskus, i.a.-c.) Tilastokeskuksen maahanmuuttajaväestöä koskevat tilastot määrittelevät ulkomaalaistaustaiseksi ne henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. (Tilastokeskus, i.a.-d) Tilapäistä suojelua saaneet Ukrainan pakolaiset muodostivat suurimman ensimmäisen oleskeluluvan saaneiden ryhmän vuonna 2022. Tilapäisen suojelun lupia myönnettiin yhteensä 45 358. Seuraavaksi suurimmat ryhmät muodostivat työperustein (16 081) sekä perhesitein (15 457) maahan tulleet henkilöt. (Euroopan muuttoliikeverkosto, 2023, s. 4.)

2.2 Pakolaisuuden käsitteelliset lähtökohdat

Nykyinen pakolaisten suojelujärjestelmä luotiin Yhdistyneiden kansakuntien, eli YK:n toimesta vastaamaan toisen maailmansodan jälkeisen, noin miljoonan sotapakolaisen tilanteen ratkaisemiseksi. Suojelujärjestelmän kaksi keskeisintä elintä ovat YK:n pakolaissopimus sekä vuonna 1950 perustettu Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestö UNHCR. Suomi on muiden valtioiden rinnalla sitoutunut avustamaan UNHCR:ää vastaanottamalla kiintiöpakolaisia, joiden määrä päätetään vuosittain eduskunnassa talousarvion hyväksynnän yhteydessä. (Ihmisoikeudet.net, i.a.)

Maahanmuuttoviraston mukaan turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee oleskeluoikeutta ja suojaa vieraasta valtiosta. Hänellä on perusteltu aihe pelätä vainotuksi joutumista alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, poliittisen mielipiteen tai tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen vuoksi. Jos henkilölle myönnetään turvapaikka, saa hän pakolaisaseman. Statuksen voi saada turvapaikanhakijoiden lisäksi Suomeen kiintiöpakolaisena saapunut henkilö. Lisäksi pakolaisasema voidaan myöntää pakolaisen perheenyhdistämisen seurauksena Suomeen saapuneelle perheenjäsenelle. (Maahanmuuttovirasto, i.a.-a.) Suomen

ulkomaalaislaki tunnustaa näiden lisäksi pakolaisasemaa täydentävän suojelumuodon, eli toissijaisen suojelun. Vaikka henkilö ei täyttäisi pakolaisaseman saamisen edellytyksiä, voi hän saada toissijaista suojelua, mikäli hänellä olisi kotimaassaan uhka joutua todellisen vaaran kohteeksi. Vaaralla tarkoitetaan tässä yhteydessä vakavaa epäinhimillistä tai ihmisarvoa loukkaavaa kohtelua ja rangaistusta, kuten kuolemanrangaistusta, teloitusta tai kidutusta. Se voi myös olla seurausta aseellisen selkkauksen yhteydessä tapahtuvasta mielivaltaisesta väkivallasta. (L 301/2004.) Pakolaisella ja pakolaistaustaisella henkilöllä tarkoitammekin tämän opinnäytetyön yhteydessä kaikkia pakolaisaseman Suomesta saaneita henkilöitä.

YK:n ihmisoikeussopimukset tai muutkaan kansainväliset sopimukset – pakolaisopimus mukaan lukien – eivät virallisesti määritä valtioiden velvollisuudesta tarjota turvapaikkaa sitä tarvitseville. Sopimukset sisältävät kuitenkin tärkeän maininnan palautuskiellosta, joka estää sopimusvaltioita palauttamasta ketään sellaiselle alueelle, jossa henkilö kohtaisi epäinhimillistä ja ihmisarvoa loukkaavaa käytöstä. Pakolaissopimus velvoittaa oleskelumaata ensi sijassa kohtelemaan henkilöä samalla tavalla kuin maan omia kansalaisia. Annettavan suojan laajuus eli turvapaikka ja sitä seuraavat toimenpiteet ovatkin pitkälti kansallisen lainsäädännön tasolla säädettäviä asioita. Suomessa turvapaikkamenettelyä käsittelevät säädökset sisältyvät EU:n lainsäädäntöön sekä ulkomaalaislakiin. (Ihmisoikeudet.net, i.a.)

2.3 Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa

Maailmanlaajuisesti kotinsa jättäneitä pakkomuuttajia on nykypäivänä enemmän kuin koskaan toisen maailmansodan jälkeen. Vuonna 2022 sotaa, vainoa ja väkivaltaa paenneiden ihmisten määrä maailmassa oli YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n mukaan ennätyskelliset 108,4 miljoonaa. Heistä 35,3 miljoonaa oli kansainvälisiä pakolaisia, 62,5 miljoonaa kotimaansa sisäisesti muuttamaan joutuneita ja 5,4 miljoonaa turvapaikanhakijoita. 52 prosenttia kaikista kansainvälistä suojelua tarvitsevista ihmisistä tuli kolmesta maasta: Syyriasta, Ukrainasta sekä Afganistanista. Konfliktit ja vaino ovat yleisimpiä syitä sille, miksi ihmiset joutuvat

lähtemään pakoon kotiseudultaan. Vuoden 2022 lopussa 36 prosenttia, eli yli kolmasosa maailman kaikista pakolaisista sijoittui EU:n alueelle. Pakolaisten määrä Euroopassa nousi vuoden 2022 aikana 7 miljoonasta 12,4 miljoonaan Venäjän Ukrainaan kohdistuneen hyökkäyksen seurauksena. Euroopan mittakaavassa eniten pakolaisia vastaanottaneita maita olivat Turkki (3,6 miljoonaa) ja Saksa (2,1 miljoonaa). (UNHCR, 2022.)

Pakkomuutto on historian saatossa heijastanut Suomen maahanmuuttoa eri muodoissa. Toinen maailmansota toi Suomeen kymmeniä tuhansia inkeriläisiä pakolaisia, ja Suomesta paettiin sotalapsina sekä Lapin sotaa pakoon Ruotsiin ja muihin pohjoismaihin. Chilestä ja Vietnamista saapui ihmisiä 1970- ja -80-luvuilla Chilen sotilasdiktatuurin sekä Vietnamin sodan seurauksena. Myös Somalian sisällissota sekä Jugoslavian hajoamissodat 1990-luvulla toivat Suomeen sotapakolaisia. 2000- ja 2010-luvuilla Suomi on tarjonnut turvaa erityisesti sotaa käyvistä maista, kuten Somaliasta, Irakista, Afganistanista sekä Syyriasta pakeneville ihmisille. (Lyytinen, 2019, s. 19; Välimäki, 2019 s. 46–47.)

Globaalit ja Euroopan tasolla tapahtuvat pakkomuuton virrat ovat havaittavissa kasvavissa määrin myös Suomessa. Ennen maassa käyty maahanmuuttoon liittyvä julkinen keskustelu keskittyi suurilta osin kiintiöpakolaispolitiikkaan, kehitysyhteistyöhön sekä pakolaisjärjestöjen taloudellisten avustusten kysymyksiin. (Välimäki, 2019, s. 50.) Turvapaikanhaku ja pakolaisuus nousivat näiden näkökoh- tien ohitse 2000-luvun aikana, ja ne ovatkin pysyneet kestoaiheena tähän päi- vään saakka. Erityisesti vuonna 2015 Suomea sekä muuta Eurooppaa kohdan- nut pakolaiskriisi nosti ilmiön uudelle jalustalle. Tuolloin Eurooppa joutui täysin uudenlaiseen tilanteeseen, kun yli miljoona ihmistä saapui samanaikaisesti etsi- mään itselleen ja perheilleen turvapaikkaa. Ilmiön taustalla vaikuttivat turvatto- muuden sekä sotilaallisten konfliktien lisääntyminen keskeisissä lähtömaissa. Etenkin Syyrian sota, Isisin toiminta Irakissa sekä pitkittyneet konfliktit Afganista- nissa, Somaliassa ja monissa muissa Afrikan maissa muovasivat vuoden 2015 tapahtumia (Koikkalainen & Nykänen, 2019, s. 118). Tilanteen seurauksena yh- teensä 32 477 ihmistä haki turvapaikkaa Suomesta vuonna 2015 (Maahanmuut- tovirasto, i.a.-b).

Kansainvälinen suojelu ja pakolaisuus muodostavat valtakunnallisella tasolla kuitenkin edelleen vain pienen osan Suomen maahanmuuton kokonaisuudesta. Tänä päivänä Suomessa asuvat pakolaiset ovat saapuneet maahan turvapaikanhakijoina, kiintiöpakolaisina tai perheen yhdistämisen prosessin kautta (Lyytinen, 2019, s. 19). Pakolaisavun mukaan turvapaikkahakemusten määrä on laskenut huomattavasti vuoden 2015 jälkeen ja viime vuosina hakemuksia on saapunut muutamia tuhansia vuodessa. Vuonna 2022 turvapaikkaa Suomesta haki yhteensä 5 827 ihmistä. Hakemuksista 4 941 oli ensikertalaishakemuksia, ja 886 uusintahakemuksia. Eniten turvapaikanhakijoita saapui Ukrainasta, Venäjältä, Irakista, Somaliasta ja Afganistanista. (Euroopan muuttoliikeverkosto, 2023, s. 22.) Näissä luvuissa on hyvä huomioida, että valtaosa ukrainalaisista haki turvapaikkaa ennen tilapäisen suojelun direktiivin käyttöönottoa, ja suurin osa heistä haki tilapäistä suojelua myöhemmin. Turvapaikanhakijoiden lisäksi vuonna 2022 Suomessa tehtiin yhteensä 1275 myönteistä kiintiövalintapäätöstä. Kiintiöpakolaiset saapuivat pääasiassa Syyriasta, Afganistanista sekä Kongosta (Euroopan muuttoliikeverkosto, 2023, s. 32).

Tarkkaa lukemaa Suomessa tällä hetkellä asuvien pakolaistaustaisten henkilöiden kokonaismäärästä ei ole saatavilla. Suomessa ei tällä hetkellä ole olemassa virallista tilastotietokantaa, joka seuraisi maan pakolaistaustaisten henkilöiden lukumäärän kehitystä. Tiedämme kuitenkin olemassa olevan tilastotiedon kautta, että muun muassa iso osa Lähi-idästä ja monista Afrikan maista saapuneista henkilöistä on muuttanut Suomeen turvapaikanhakijana, pakolaisena tai perheen yhdistämisen kautta. (Sarvimäki, 2017, s. 8.) Pakolaisuus ymmärretään myös joissakin yhteyksissä hetkellisenä elämäntilanteena – moni Suomeen pakolaisena saapunut on saanut jo pysyvän oleskeluluvan tai maan kansalaisuuden, minkä vuoksi pakolaisuus ei välttämättä ole enää olennainen osa heidän identiteettiään.

Ukrainasta sotaa paenneet henkilöt, jotka ovat hakeneet tilapäistä suojelua Suomesta muodostavat yhden ajankohtaisista Suomessa näkyvistä pakolaisuuden ilmiöistä. Tämä on seurausta Venäjän hyökkäyksestä Ukrainaankin 24.2.2022. Tilapäisen suojelun tarkoituksena on tarjota nopeaa väliaikaista suojelua Ukrainasta sotaa pakeneville henkilöille, jotka eivät voi palata kotimaahansa Venäjän

hyökkäyksen vuoksi (Euroopan muuttoliikeverkosto, 2023, s. 30). Maahanmuuttoviraston mukaan tilapäisen suojelun hakemuksia on syyskuuhun 2023 mennessä jätetty yhteensä 63 314 kappaletta (Maahanmuuttovirasto, i.a.-c). Maahanmuuttovirasto arvioi, että Venäjän hyökkäys Ukrainaan tulee näkymään Suomessa myös jatkossa ja vuoden 2023 aikana Suomeen on odotettavissa 30 000–40 000 tilapäisen suojelun hakijaa (Maahanmuuttovirasto, 2023).

3 KOTOUTUMINEN JA SUOMALAINEN TYÖELÄMÄ

3.1 Kotoutuminen ja kotouttavat toimenpiteet

Kotoutumislain mukaan kotoutuminen on yhteiskunnan ja maahanmuuttajan vuorovaikutteinen kehitysprosessi, jonka tavoitteena on tarjota maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Samalla tuetaan maahanmuuttajan mahdollisuuksia oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Kotouttaminen vuorostaan kuvaa kaikkia viranomaisten ja muiden tahojen tarjoamia kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä ja palveluja. Laki painottaa kotoutumisen tukemista etenkin juuri maahantulon jälkeen silloin, kun avun ja tiedon tarve on suurimmillaan. Päävastuu lain mukaisten palveluiden ja toimenpiteiden järjestämisestä on kunnilla ja työ- ja elinkeinotoimistolla, mutta kaiken kaikkiaan kotoutumisen palvelukokonaisuus toteutuu monialaisessa yhteistyössä usean eri toimijan välillä. (L 1386/2010.)

Kotoutumislaki painottaa vahvasti maahanmuuttajan nopeaa pääsyä osaksi suomalaista työelämää, ja siksi myös kotouttamistoimenpiteet on rakennettu tätä tavoitetta myötäillen (Gothóni & Siirto, 2016). Suomessa kotoutumistoimenpiteisiin on oikeutettu jokainen oleskeluluvan saanut maahanmuuttaja, joka on ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi TE-toimistoon. Kotoutumisen työelämäpainotteisuus on vahvasti läsnä myös sen ympärillä käytävässä julkisessa keskustelussa. Laissa säädettävä kotoutumisen prosessi alkaa alkukartoituksesta, jonka avulla selvitetään maahanmuuttajan aikaisempaa työ- ja koulutustaustaa, kielitaitoa,

oppimisvalmiuksia sekä muita palveluntarpeita ja kotoutumiseen vaikuttavia tekijöitä. Alkukartoituksen pohjalta laaditaan tarkempi kotoutumissuunnitelma, useimmiten enintään kolmen vuoden ajaksi. (L 1386/2010.) Pakolaisille kotoutumissuunnitelma laaditaan aina. Työllistyminen ei kuitenkaan ole kaikissa tapauksissa realistinen vaihtoehto, jolloin kotoutumissuunnitelma laaditaan esimerkiksi kielen oppimisen, elämänhallinnan tukemisen tai yhteiskuntatietouden lisäämisen ympärille. Esimerkiksi kotoutumiskoulutus on keskeinen toimenpide silloin, kun halutaan vahvistaa oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien kotoutumista. (Gothóni & Siirto, 2016.)

Kotoutuminen on käytännön tasolla työelämäintegroitumista paljon laajempi kokonaisuus, joka muodostuu rakenteellisista, kulttuurisista, poliittisista sekä sosiaalisista tekijöistä. Näiden vaikutustekijöiden sekä yksilön henkilökohtaisten valmiuksien ja lähtökohtien puitteissa kotoutuminen voikin tapahtua eri tahtiin eri osa-alueilla. Samaan aikaan nämä osa-alueet ovat kuitenkin vahvasti kytköksissä toisiinsa, ja puutteet yhdellä niistä voivat hankaloittaa kotoutumista toisella. Esimerkiksi, jos yksilö kokee kotoutuneensa kulttuurisesti ja sosiaalisesti, muttei pääse työn tai koulutuksen piiriin, voi integroituminen uuteen yhteisöön tuntua hankalalta. Heikko työmarkkina-asema on terveysongelmien ja alhaisen toimeentulon ohella suurimpia syrjäytymisriskiä lisääviä sekä kokonaisvaltaista kotoutumista hankaloittavia tekijöitä. (Gothóni & Siirto, 2016.)

Gothónin ja Siirron (2016) mukaan kotoutumiskeskustelu ja siihen liittyvät kysymykset nousevat tärkeään roolin puhuttaessa pakolaisväestöä koskevasta maahanmuutosta. Pakolaisten kohdalla paluu kotimaahan ei pitkittyneiden konfliktien vuoksi ole useimmiten mahdollista, joten oman paikan löytäminen sekä kuulumisen ja osallisuuden tunteen saavuttaminen uudessa asuinmaassa ja yhteiskunnassa on tärkeää. Vaikka jokaisen kotoutumispolku on aina yksilöllinen, ovat pakolaistaustaiset henkilöt kotoutumisen näkökulmasta lähtökohtaisesti muita maahanmuuttajaryhmiä haavoittuvammassa asemassa. Yksilön elämäntilanteella on vaikutusta siihen, millaisin valmiuksin hän kykenee osallistumaan oman kotoutumisensa edistämiseen, ja pakolaisuuden taustalla usein vaikuttavat fyysiset ja psyykkiset vaikutustekijät heikentävät näitä henkilökohtaisia kotoutumisen resursseja. Tästä syystä uuden kotimaan kotouttavat toimenpiteet ja

yhteiskunnan sekä kansalaisten avoimuus ja vastavuoroisuus nousevat merkittävään rooliin pakolaisten onnistuneen kotoutumisen mahdollistamisessa. (Gothóni & Siirto, 2016; Lyytinen, 2019, s. 22.)

3.2 Kolmas sektori kotoutumisen ja työllistymisen tukena

Kotoutumista tukevien palveluiden kokonaisuus on viime vuosien saatossa jakautunut laajasti eri toimialoille. Lautiola (2013) on selvityksessään tarkastellut kolmannen sektorin roolia sekä viranomaisten ja muiden toimijoiden välisen yhteistyön toteutumista maahanmuuttajaväestön kotoutumisen tukemisessa. Kolmannen sektorin toimijoihin lukeutuvat esimerkiksi erilaiset yhdistykset, järjestöt ja säätiöt. Selvitys osoittaa, että järjestöillä on aktiivinen ja ajankohtainen rooli kotoutumisen palveluiden kehittämisessä. Ne pystyvät tarjoamaan sellaista kotoutumista tukevaa toimintaa, joita viranomaistahojen on vaikea tai jopa mahdoton toteuttaa. (Lautiola, 2013, s. 11–12.) Asia on huomioitu myös kotoutumislainsäädännössä, jonka mukaan viranomaisten tulee kehittää kotoutumista monialaisessa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa ja ottaa paikallisia järjestöjä mukaan esimerkiksi kotoutumista edistävien toimenpiteiden suunnitteluun sekä etnisten suhteiden edistämiseen (L 1386/2010, § 31).

Kolmas sektori pitää sisällään päämääriltään hyvin monenlaisia toimijoita. Ne toimivat julkisten palveluiden täydentäjänä sekä ihmisten välisen sosiaalisten kohtaamisten mahdollistajana. Iso osa kotouttavasta toiminnasta on järjestön omiin tavoitteisiin pohjautuvaa työtä, joka kuitenkin käytännön tasolla tukee yksilön kotoutumista. Näihin lukeutuvat muun muassa useat kulttuuri- ja harrastusjärjestöt sekä uskonnolliset yhteisöt. Jotkut järjestöt on vuorostaan perustettu erityisesti maahanmuuton ja kotoutumisen teemojen ympärille, jolloin kotoutumisen edistäminen on osa järjestön perustehtävää. (Lautiola, 2013, s. 19.) Myös rooli kielikoulutuksen sekä laajemmin kotoutumiskoulutuksen tukena on kasvanut. Maahanmuuttajille suunnatut työelämä- ja yhteiskuntataitoihin liittyvät opinnot pitävät sisällään työelämäjaksoja, joiden toteuttamisessa järjestöt toimivat aktiivisina harjoittelupaikkojen mahdollistajina. Lisäksi opinnot voivat sisältää esimerkiksi arjen,

työelämän ja vanhemmuuden taitojen harjoittelua, joita voidaan toteuttaa yhdessä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. (Lautiola, 2013, s. 20, s. 26.)

Lautiolan (2013) selvityksen keskeisimpiin havaintoihin kuuluu se, kuinka kotouttavan työn kenttä on heterogeeninen ja monimuotoinen kokonaisuus, ja jonka toteuttamisessa järjestöjen rooli on samaan aikaan itsenäinen sekä limittäinen ja rinnakkainen viranomaisten toteuttaman työn kanssa. Niillä on merkittävä rooli etenkin alkuvaiheen kotoutumisen tukijana sosiaalisten kohtaamisten mahdollistajana sekä harrastustoiminnan ja kielikerhojen toteuttajana. Useat järjestöt toteuttavat kotoutumista ja samalla työllistymistä tukevaa matalan kynnyksen toimintaa muun muassa suomen kielen opiskelun ja työelämävalmiuksien vahvistamisen parissa. Toimintamuotoihin lukeutuvat esimerkiksi kielikerhot ja -kurssit, mentorointi, neuvonta, kohtaamispaikat sekä tukihenkilö- ja vertaistoiminta. Järjestöt kykenevät lisäksi viranomaistoimijoita paremmin tunnistamaan ja vastaamaan kotoutumiseen liittyviin ruohonjuuritason tarpeisiin ja tavoittamaan siten laajasti erilaisia ja haavoittuvassa asemassa olevia kohderyhmiä, kuten esimerkiksi pakolaisia. (Lautiola, 2013, s. 49, s. 56) Vaikka pakolaisten palvelutarpeissa korostuvat yksilöllisyys sekä tilanteen muutosalttius, on viranomaistasolla olemassa hyvin vähän juuri pakolaistaustaisille suunnattuja palveluita. Järjestöt ovatkin tärkeässä roolissa täyttämässä esimerkiksi tämänkaltaisia viranomaisyön aukkoja.

3.3 Maahanmuuttajat ja pakolaiset suomalaisilla työmarkkinoilla

Työ on työikäisen maahanmuuttajan keskeisimpiä kotoutumisen ja osallisuuden toteutumista sekä yksilön hyvinvointia kuvaavia indikaattoreita – sillä on suora yhteys muun muassa henkilön yhteiskunnalliseen ja sosiaaliseen asemaan, taloudelliseen tilanteeseen sekä terveyteen (Castaneda ym., 2018, s. 216). Työn kautta maahanmuuttaja ansaitsee toimeentulonsa ja huolehtii itse omasta taloudestaan. Hän pääsee kiinni uusiin sosiaalisiin verkostoihin ja oppii kieltä sekä erilaisia kulttuurisia käytänteitä. Työssäkäyvät henkilöt maksavat veroja ja pääsevät siten irti ulkopuolisista tuista, joten työllistymisellä on myös selkeitä vaikutuksia yhteiskunnan julkistaloudelle. Pakolaisuuden yhteydessä usein esiin

nouseviin mielenterveyttä parantaviin asioihin kuuluvat juuri työllistyminen, kielopintojen loppuun saattaminen sekä itsensä ja perheensä omatoiminen elättäminen. (Castaneda ym., 2018, s. 216.)

Suomen väestön ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat ikärakenteeltaan kantaväestöä nuorempia suurimman osan ollessa työikäisiä, eli 15–64-vuotiaita. Vuonna 2022 Suomessa asuvista ulkomaalaistaustaisista 76 prosenttia oli työikäisiä, kun vastaavasti valtaväestössä luku oli 60 prosenttia. (Tilastokeskus, i.a.-e.) Kun työllistymistä tarkastellaan koko väestön mittakaavassa, ovat maahanmuuttajat kuitenkin valtaväestöä heikommassa asemassa työllisyyden saralla. Ulkomailla syntyneiden työllisyysaste oli vuoden 2022 loppupuolella 70,5 prosenttia, kun suomalaisväestöllä luku oli 74,6 prosenttia. Työ- ja elinkeinoministeriön Ulkomaalaisen työttömyys ja palveluihin osallistuminen -koosteen (2022) mukaan työllisyysasteen trendi on ollut poikkeuksellisen nousujohteinen vuodesta 2021 lähtien. Suomessa ja ulkomailla syntyneiden välinen ero on kaventunut vain 4,1 prosenttiyksikköön, joka on ennätyskellisen pieni aikaisempiin vuosiin verrattuna, jolloin erot työllisyysasteen saralla ovat vaihdelleet 10–15 %-yksikön paikkeilla. (Peltonen, 2022.) Maahanmuuttajanaisten työllisyysaste on kuitenkin selkeästi muita heikompi. Monet heistä saapuvat maahan perheen yhdistämisen kautta, jolloin suoria yhteyksiä työmarkkinoille ei ole. Useat heistä jäävät myös maahan saapuessa kotiin hoitamaan pieniä lapsia, jonka myötä osallistuminen alkuvaiheen kotoittaviin ja yhteiskuntaan sitoviin toimenpiteisiin jäävät helposti vähäisiksi. Näillä tekijöillä on pahimmassa tapauksessa pitkäaikaisia negatiivisia vaikutuksia työelämäintegroitukselle. (OECD, 2018, s. 164.)

Vaikka maahanmuuttajaväestön työllisyyden kehityskäyrä vaikuttaa kokonaiskuvassa positiivisävytteiseltä, on työllisyysasteen toteutumisessa nähtävissä selkeitä eroja eri maahanmuuttajaryhmien ja taustamaiden välillä. Maahantulon syyn katsotaan olevan selkeä vaikutustekijä sille, kuinka henkilö työllistyy ja menestyy uuden asuinmaansa työmarkkinoilla. Kuten muillakin kotoutumisen osaluilla, myös työelämään kiinnittymisen haasteet korostuvat etenkin pakolais-taustaisten henkilöiden keskuudessa. Samoin kuin muun pakolaisuuteen liittyvän tilastotiedon kohdalla, myös työelämäintegroitukselta on saatavilla hyvin vähän tietoa. Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD:n

työelämäintegraatiota käsittelevän katsausartikkelin (2018, s. 73) tietojen mukaan Irakista, Somaliasta ja Afganistanista saapuneiden maahanmuuttajien työttömyysaste oli huomattavasti muuta väestöä korkeampi. Koska suurin osa näistä maista saapuneista henkilöistä on tullut Suomeen kansainvälisen suojelun perusteiden, voimme päätellä pakolaistaustaisten henkilöiden työllisyysasteen olevan heikompi, kuin suomalaisväestön tai muiden maahanmuuttajaryhmien keskuudessa. Tulee myös huomioida, että työllistyminen ei itsessään kerro yhdenvertaisuudesta työmarkkinoilla, sillä monella palkkatulot ovat keskivertoa pienemmät tai he työskentelevät alalla, joka ei vastaa omaa koulutusta (Könönen & Himanen, 2019, s. 60).

3.4 Pakolaisten työllistymisen haasteet ja taustatekijät

Pakolaisten matala työllisyysaste selittyy osittain sillä, että heidän kohdallaan muuttoa ohjailevat pikemmin työntö- kuin vetotekijät. Työn perässä, useimmiten valmiiseen työpaikkaan saapuvat maahanmuuttajat ovat täysin erilaisessa asemassa työmarkkinoilla, kuin kotimaastaan paenneet henkilöt. Pakkomuutto pitää sisällään paljon monimutkaisia, niin henkisesti kuin fyysisesti kuormittavia teki- jöitä. Se on harvoin harkiten suunniteltu tai toivottu tapahtuma ja kyseessä on usein mittava sekä nopealiikkeinen elämäntilanteen muutos. Pakon edessä muuttaessa muuttoon valmistautumiselle ja esimerkiksi henkilötietopapereiden tai työelämässä tarvittavien asiakirjojen, kuten työ- ja opiskelutodistusten valmistelulle ei välttämättä ole lainkaan aikaa. Kohdemaan ei useinkaan ole ennalta tiedossa ja sen vuoksi uuden asuinmaan kieli, tavat ja kulttuuri voivat olla täysin ennalta tuntemattomia. Lisäksi perhesiteet ja sosiaaliset verkostot, joiden kautta saada tietoa työelämästä ja yhteiskunta yleisesti ovat rajalliset tai jopa olemattomat. (OECD, 2018, s. 73–74; Gothóni & Siirto, 2016.)

Muuttoprosessin tuomien elementtien lisäksi lähtömaan tilanne, traumaattiset tapahtumat ja kokemukset sekä huoli kotimaahan jääneistä läheisistä ovat lähes aina pakolaisuuden taustalla ilmeneviä vaikutustekijöitä. Epävarmuus omasta ja perheen tulevaisuudesta sekä kuulumattomuuden tunne uudessa asuinmaassa vaikuttavat elämän kaikilla osa-alueilla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen

mukaan 80 % kaikista Suomeen saapuvista pakolaistaustaisista henkilöistä on kokenut järkyttäviä tapahtumia lähtömaassaan tai pakomatkan aikana. Järkyttäviä tapahtumia ovat esimerkiksi sota, kidutus, läheisten menetys, vapauden riisto ja seksuaalinen väkivalta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, i.a.)

Gothónin ja Siirron (2016) mukaan valtaosa pakolaisista on motivoitunut pääsemään nopeasti kiinni työelämään, mutta usein polku vakaan työmarkkina-aseman saavuttamiseksi on hankala ja pitkäkestoinen. Etenkin turvapaikanhakijat kohtaavat ongelmia puuttuvien asiakirjojen ja niiden vuoksi pitkittyneen työntekooikeuden myöntämisen kanssa. Turvapaikanhakijana maahan saapuneet pakolaiset saavat tarvittavat henkilötietopaperit esitettyään työskennellä kolmen kuukauden kuluttua turvapaikanhakijaksi rekisteröitymisestä. Jos näitä asiakirjoja ei ole saatavilla, voi oikeutta työntekoon joutua odottamaan jopa kuuden kuukauden ajan. Odotuksesta aiheutuva turhautuminen ja toimeettomuuden tunne voivat johtaa motivaation laskuun sekä kumuloituneisiin psyykkisiin ongelmiin. (Gothóni & Siirto, 2016; EEPO, 2016, s. 9.)

Yksilötasolla merkittävimpiin pakolaisten sekä muun maahan muuttaneen väestön kohtaamiin työllistymisen haasteisiin lukeutuvat riittämätön kotimaisten kielten osaaminen, olemassa olevan työkokemuksen ja koulutuksen soveltumattomuus suomalaisille työmarkkinoille sekä puutteelliset työllistymistä tukevat verkostot. Niille pakolaisille, joilla on pätevyys ja osaamista toimia työelämässä, este työmarkkinoille pääsyssä voi ilmetä olemassa olevan koulutuksen, osaamisen ja taitojen tunnustamisen haasteina. (EEPO, 2016, s. 15, s. 22–23.)

Yksilöllisten tekijöiden ohella pakolaistaustaisten henkilöiden pääsyä suomalaisille työmarkkinoille ohjaavat työelämän eriarvoisuus ja tietämättömyys suomalaisesta työelämästä. Työmarkkinoiden etninen syrjintä kohdistuu usein juuri matalan tulotason ja sosioekonomisen aseman maista tuleviin henkilöihin (Könönen & Himanen, 2019, s. 60). Ahmad on tutkinut työelämän etniseen alkuperään perustuvaa syrjintää Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019-teoksessa. Vaikka koulutus, kielitaito ja osaaminen olivat tutkimushetkellä hakijoilla yhtäläiset, tuli irakilais- ja somalialaistaustaisten työnhakijoiden lähettää kolmesta neljään kertaa suomalaistaustaisia enemmän työhakemuksia, ennen kuin he saivat kutsun

haastatteluun. Syrjintä ei koske kaikkia maahanmuuttajaryhmiä yhtenevästi, vaan työmarkkinoilla on nähtävissä etnistä hierarkiaa. (Ahmad, 2019, s. 15–16.)

4 TUTKIMUSTYÖN TOTEUTTAMINEN

4.1 Sauma-työelämävalmennus

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Suomen Pakolaisavun Sauma-työelämävalmennuksen kanssa. Suomen Pakolaisapu ry on Suomen suurin, lähes 60 vuotta toiminnassa ollut pakkomuuton ja kotoutumisen kysymyksiin erikoistunut kansalaisjärjestö (Suomen Pakolaisapu, i.a.-a). Sauma-työelämävalmennus aloitti toimintansa Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus STEAn rahoittamana työllisyyden kehityshankkeena keväällä 2019. Sen tavoitteena on tukea pakolaistaustaisten maahan muuttaneiden työllistymismahdollisuuksia tarjoamalla työelämätaitoja ja -valmiuksia tukevia valmennus- ja mentorointipalveluja. Samalla Sauma tekee yhteistyötä useiden yritysten kanssa ja tarjoaa yritysyhteistyöverkostolleen työkaluja monimuotoisten työyhteisöjen kehittämiseen sekä kestävien työsuhteiden tukemiseen. Työelämävalmennuksella halutaan tuoda yhteen työnantajia sekä työllistymiseen motivoituneita työnhakijoita. (Suomen Pakolaisapu, i.a.-b; Suomen Pakolaisapu, 2019.)

Tarkastelimme opinnäytetyössä Sauma-työelämävalmennusta erityisesti valmennukseen osallistuvien asiakkaiden näkökulmasta. Työelämävalmennus on tällä hetkellä suunnattu pääkaupunkiseudulla asuville maahan muuttaneille. Valmennusjaksoja järjestetään neljä kertaa vuodessa. Yksi valmennusjakso kestää kolmesta viiteen viikkoa ja toteutustapa vaihtelee kurssikohtaisesti verkko- sekä lähitapaamisten välillä. (Suomen Pakolaisapu, 2019.)

Yhteistyökumppanina Sauma-työelämävalmennus tarjosi meille opinnäytetyösämme tarkasteltavaa aihealuetta tukevan tutkimustarpeen sekä

aineistonkeruuseen tarvittavan asiakaskunnan ja toimintaympäristön. Opinnäytetyömme ei rakennu yksinään työelämäyhteistyötahon kanssa toteutettavan tutkimuksen ympärille, vaan toimii kattoteemaamme tukevana ja sitä yhdestä näkökulmasta syvemmin tarkastelevana elementtinä. Asiakashaastatteluilla tarjosimme Sauma-työelämävalmennukselle heidän toimintansa näkökulmasta hyödyllistä tietoa – mikä valmennuksessa toimii ja mitä toiminnassa voitaisiin vielä kehittää.

4.2 Opinnäytetyön tutkimustehtävä, tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on avata ja syvemmin tarkastella niitä työllistymistä hidastavia, haastavia sekä edistäviä tekijöitä, joita pakolaistaustaiset maahan muuttaneet saattavat kohdata Suomessa työllistymispolkunsa varrella. Paneuduimme aiheeseen saatavilla olevan tutkimus- ja tilastotiedon kautta. Aineistonkeruun keskittyessä yhden tietyn palvelun asiakaskuntaan ja tutkimusnäkökulmasta tarkasteltuna hyvin pieneen kohderyhmään, tutkimuksemme tarkoituksena ei ollut saavuttaa tai määrittää kokonaisvaltaisia kuvauksia maahan muuttaneiden työllisyyden kokemuksista.

Työn tavoitteena on kuulla ja nostaa pinnalle yksittäisten henkilöiden omakohtaisia kokemuksia ja tarinoita näistä työllisyyteen vaikuttavista tekijöistä. Tavoitteena on tuottaa Sauma-työelämävalmennukselle tietoa siitä, kuinka kolmannen sektorin tarjoamat työelämävalmennuksen kaltaiset palvelut tukevat yksilön työllistymistä ja millaisia kokemuksia siihen osallistuneilla asiakkailla on kyseisestä toiminnasta. Tavoitteemme on myös tutkimustulosten kautta oppia paremmin hahmottamaan sekä tunnistamaan niitä epäkohtia, joita pakolaistaustaiset henkilöt saattavat kohdata työllisyyden poluillaan.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Millaiseksi pakolaistaustaiset henkilöt kokevat suomalaisen työelämän ja siihen hakeutumisen?
- 2) Miten työelämävalmennuksen kaltaiset palvelut tukevat pakolaistaustaisten henkilöiden työllistymistä?

4.3 Aineistonkeruu

Aineistonkeruun aluksi perehdyimme aihepiiriin käsitteisiin sekä aikaisemmin tehtyihin tutkimuksiin. Tarkensimme pakolaisen ja pakolaistaustaisen henkilön määritelmää, sillä yksilön pakolaisuuteen johtaneet lähtökohdat eivät ole opinnäytetyön kannalta keskeisessä roolissa. Haastateltavan pakolaistausta oli kuitenkin yksi tutkimusaineiston laatuvaatimuksista, jotta aineisto on linjassa tutkimuskysymysten kanssa. Selkeällä termistön määrittelyllä pystyimme puhumaan yleisesti pakolaisuudesta keskittymättä siihen, miten ja missä määrin se tänä päivänä ilmenee tai vaikuttaa haastateltavien elämässä. Koska yhteistyötahomme tarjoama palvelu on suunnattu juuri pakolaistaustaisille henkilöille, ei meidän erikseen tarvinnut lähteä selvittämään haastateltavien pakolaisuuden taustoja.

Haastateltavien etsimisen aloitimme lähettämällä esittelyn ja lyhyen haastattelukutsun (Liite 2), joka toimitettiin kohderyhmälle yhteistyötahomme toimesta WhatsApp-sovelluksen kautta, jossa jokaisella valmennusryhmällä oli entuudestaan olemassa oleva ryhmäkeskustelu. Lopulta kutsu haastatteluun toimitettiin viidelle Sauma-valmennuksen käyneelle ryhmälle, joka kattoi yhteensä noin 50 henkilöä. Kutsun myötä haastattelusta kiinnostuneet henkilöt antoivat Saumalle suostumuksen jakaa yhteystietonsa meidän kanssamme, jotta pystyimme sopimaan tarkemmin haastatteluiden jatkosta henkilökohtaisesti haastateltavien kanssa. Haastatteluajankohta sovittiin puhelimitse haastateltavan kanssa.

Tarkoituksemme oli kerätä kokempohjaista ja subjektiivista tietoa pakolaistaustaisilta henkilöiltä, jotka kuuluvat Sauma-työelämävalmennuksen asiakaskuntaan. Hyödynsimme opinnäytetyössä kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Laadullisessa tutkimusmenetelmässä pyritään syvemmin ymmärtämään ja selvittämään valitun ilmiön tarkoitusta ja merkityksiä. Tämä tutkimusmenetelmä mahdollistaa tutkittavan kohderyhmän kokemusten ja näkemysten sekä ilmiöön liittyvien ajatusten ja vaikuttimien kokonaisvaltaisen esiin tuomisen. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.)

Lähestyimme tutkimustyötä haastatteluiden kautta, jotka toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Päädyimme kyseiseen haastattelumenetelmään,

sillä halusimme jättää tilaa myös vapaalle keskustelulle, mutta samaan aikaan pitää jokaisen haastattelun halutun aihealueen piirissä. Teemahaastattelussa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tutkimuksen kannalta keskeisten teemojen kautta ja sen myötä haastateltavan tekemien tulkintojen ja asioille antamien merkitysten rooli korostuu (Hirsjärvi & Hurme, 2022). Menetelmänä teemahaastattelu tukee siis myös valitsemaamme laadullista tutkimusmenetelmää. Kohderyhmän vaihtelevan kielitaitotason vuoksi emme kokeneet täysin strukturoitua haastattelumenetelmää sopivaksi, vaan halusimme antaa haastateltaville mahdollisuuden taustoittaa vastauksia monisanaisesti ja laajemmasta näkökulmasta. Haastattelukysymykset muotoiltiin siten, että ne ohjailisivat vastauksia mahdollisimman vähän ja oman kokemuksen kerronnalle jäisi mahdollisimman paljon tilaa. Haastateltavien vaihtelevan suomen kielen taidon vuoksi tuimme haastattelutilannetta tarvittaessa tarkentavien kysymysten avulla, jotta haastattelun kysymykset ja vastaukset olisivat molemmille osapuolille mahdollisimman selkeitä.

Toteutimme haastattelut yksilöhaastatteluina joko verkossa Teams-alustalla tai haastateltavan pyynnöstä kasvotusten hänelle mieluisassa, kuitenkin rauhallisessa ympäristössä. Haastattelujen teema keskittyi haastateltavien yksilöllisiin kokemuksiin työllistymisen prosessista ja suomalaisesta työelämästä. Kartoitimme myös valmennukseen nyt sekä aikaisemmin osallistuneiden asiakkaiden kokemuksia ja ajatuksia työelämävalmennuksen roolista sekä vaikutuksista heidän työnhakupolkuun tukevana elementtinä. Haastattelut toteutettiin helpolla ja selkeällä suomen kielellä, mutta ei kuitenkaan selkosuomeksi. Tällä pyrimme varmistamaan tasavertaisuuden ja yhteneväisyyden haastatteluissa. Sauma-valmennukseen osallistuminen edellyttää osallistujiltaan välttävää suomen kielen taitoa, sillä valmennusjaksot toteutetaan selkosuomeksi (Suomen pakolaisapu, i.a.-b).

Haastattelut tallennettiin videotallenteena tai äänitteenä riippuen haastattelun toteutusmuodosta. Suostumus haastatteluun sekä sen tallentamiseen kysyttiin osallistujilta suullisesti haastattelutilanteen alussa. Tämän jälkeen litteroimme haastattelut materiaalin helpomman käytettävyyden saavuttamiseksi. Litteroitua aineistoa kertyi lopulta yhteensä 40 sivua Word-tiedostomuodossa.

4.4 Tutkimustyön eettisyys ja luotettavuus

Huomioimme tutkimustyön eettisyyden läpi koko tutkimusprosessin ja kiinnitimme huomiota sen toteutumiseen. Ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa tärkeimpiä eettisiä periaatteita ovat suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys (Hirsjärvi & Hurme, 2022). Maahan muuttaneet ja etenkin pakolaiset ovat tutkimustyön näkökulmasta haavoittuva kohderyhmä muun muassa aiempien haastattelukokemusten sekä kulttuuri- ja kielikysymysten vuoksi. Joillakin heistä ei välttämättä ole lainkaan aikaisempaa kokemusta tutkimuksiin osallistumisesta ja osalla kokemukset saattavat taas olla negatiivisia. (Tilastokeskus, 2015, s. 14, s. 29.) Kielelliset vaikutustekijät otimme huomioon selkeän ja selkokielisen kommunikaation sekä materiaalin, kuten saatekirjeen ja haastattelurungon avuin.

Vakuuttava, selkeä ja yhtenäinen viestintä ovat tärkeässä roolissa ammattimaisen kuvan sekä luottamuksen luomisessa niin tutkimuksen tarkoitusperää kuin myös haastattelijaa kohtaan (Tilastokeskus, 2015, s. 23–24). Pyrimme kertomaan haastateltaville mahdollisimman paljon haastattelusta ja lopullisesta työstä. Ennalta toimittamassamme saatekirjeessä kerroimme haastattelun aiheen, miksi ja mihin haastatteluaineistoa kerätään ja mitä osallistuminen haastateltavalta vaatii (Liite 2). Halusimme, että jokaisella haastateltavalla on tarvittava määrä tietoa tutkimuksen syistä ja käyttötarkoituksesta. Haastateltavan tulee tutkimusetiikkaan nojaten kyetä tietoisesti ja itsenäisesti tekemään päätös halustaan osallistua tutkimukseen. Tutkijalla on tieto ja valta päättää mitä kertoo tutkittavalle, jonka vuoksi tutkija on eettisesti vastuussa tutkittavasta. (Hirsjärvi & Hurme, 2022.)

Työn luotettavuuden lisäämiseksi haastattelut tallennettiin ja litteroitiin, jotta pystyimme tekemään todenmukaisia päätelmiä puhutusta aineistosta. Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen tutkimustyössä on tärkeää ja pyysimme jokaiselta haastateltavalta suullisen suostumuksen ennen haastattelun aloittamista. Jokaiselle haastateltavalle lähetettiin suomenkielinen suostumuskirje (Liite 3) ennen haastattelua, johon he pääsivät itsenäisesti tutustumaan ennen haastattelutilanetta. Saatekirje käytiin vielä kokonaisuudessaan läpi haastattelun alussa. Osallistumissuostumuksen lisäksi varmistettiin, että haastateltava ymmärtää mitä

tehdään ja mihin haastattelua käytetään, sekä mitä aineistolla tehdään ja kuinka sitä käsitellään. Aiheen ja haastattelutilanteen sensitiivisyys tuli myös ottaa huomioon. Haastateltaville kerrottiin, että vastaaminen oli vapaaehtoista ja jokainen sai vastata oman mielen mukaan ja sai myös jättää vastaamatta, mikäli koki kysymyksen tai tilanteen epämiellyttävänä. Kerroimme myös, että haastattelun voi jättää halutessaan kesken.

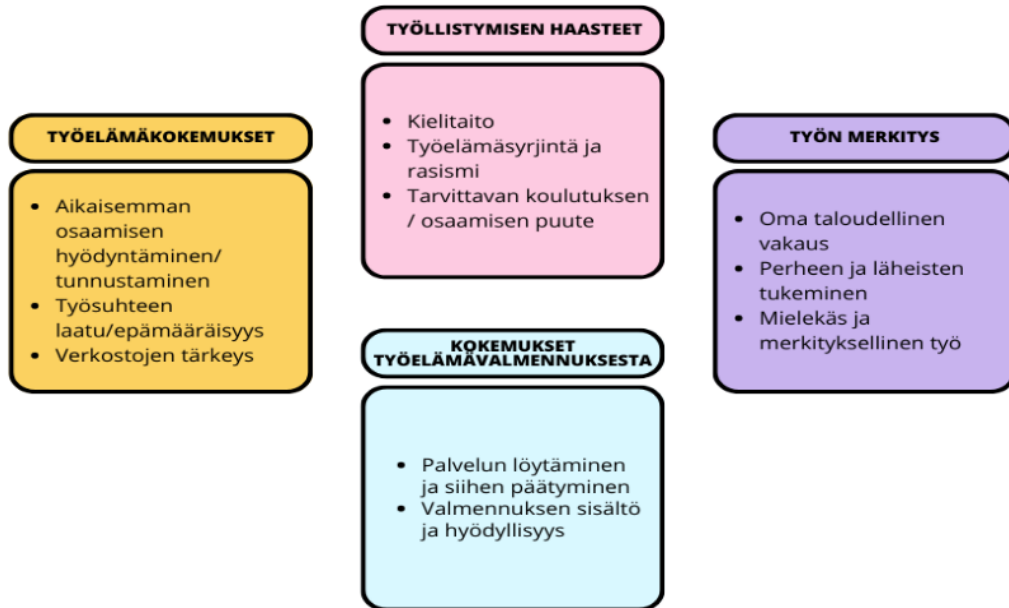
Tutkimustyön toteuttaminen ei vaatinut Pakolaisavun puolesta erillistä tutkimuslupaa. Aineistoa säilytettiin OneDrive-kansiossa, joka vaati käyttäjätunnuksen, ja johon pääsy oli vain opinnäytetyöryhmämme jäsenillä. Kaikki tutkimusaineistoon kerätty tieto oli anonyymiä ja yleistettyä, jotta asiakkaan yksityisyys ja henkilöllisyys säilyivät suojattuina. Tämä oli yksi keskeinen näkökohta, johon kiinnitettiin erityistä huomiota, ja se oli linjassa sekä Pakolaisavun eettisten periaatteiden että sosiaalihuollon asiakkaan asemaa sekä oikeuksia käsittelevän lainsäädännön (L 812/2000, § 14) vaatimusten kanssa. Opinnäytetyön valmistuttua kerätty aineisto hävitettiin tietoturvallisesti. Tutkimusnäkökulmasta haastateltavien määrä oli pieni, työn tarkoitus ei ollut tuottaa määrällisesti luotettavaa tietoa. Tämän sijaan työ tuo esiin yksittäisiä kokemuksia, jotka tarjoavat tapaus kohtaista laadullista tietoa aiheesta. Pyrimme lisäämään työn tulosten luotettavuutta hyödyntämällä tekstissä haastattelusitaatteja.

4.5 Aineistoanalyysi

Aineistoanalyysi on toteutettu temaattisen sisällönanalyysin metodia hyödyntäen. Temaattisessa analyysissä tarkastellaan aineistoa ja kerätään siitä nousseita aiheita potentialisiin teemoihin, jotka nimetään ja eritellään toisistaan (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 141–142). Aineiston litteroinnin sekä tarkastelun jälkeen järjestimme tulokset luokittain pää- ja alaluokkiin.

Pääloukat muodostuivat pitkälti haastattelupohjamme (Liite 1) aiheiden pohjalta, kun taas alaluokat määrittyivät haastattelutulosten perusteella. Lopullisiin alaluokkiin päädyimme aineiston purkamisen jälkeen. Aluksi kävimme aineistoa läpi ja keräsimme niistä nousevia yhteneviä tekijöitä kokoamalla ne aihealueiden

mukaan. Pohdimme nostojen välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä, jonka jälkeen pelkistimme tuloksista edellä mainitut alaluokat. Varmistimme, että teemat ovat linjassa tutkimuskysymyksiemme sekä alkuperäisen aineiston kanssa. Muodostimme näistä temaattisen kartan värikoodeja hyödyntäen. Lopuksi vielä selkeytimme ja yksinkertaistimme luokittelun analyysistä kaavion (Kuvio 1).

Kuvio 1. Kuvio teemoittelun tuloksista

Lopputuloksena muodostui neljä pääluokkaa, joita ovat: 1) Työllistymisen haasteet, 2) Työelämäkokemukset, 3) Työn merkitys ja 4) Kokemukset työelämävalmennuksesta. Haastatteluaineiston pohjalta nousi vielä 11 alaluokkaa, jotka on jaoteltu pääluokkien alle teemojen mukaisesti.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Haastatteluihin osallistui yhteensä seitsemän Sauma-valmennukseen viimeisen kolmen vuoden aikana käynyttä henkilöä. He jakoivat omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan Suomalaisesta työelämästä ja työllistymisestä Suomessa. Haastateltavista kuusi oli miehiä ja yksi nainen. Haastateltavat olivat saapuneet Suomeen Irakista, Afganistanista, Iranista sekä Palestiinasta vuosien 2015 ja 2017 välillä. Haastatteluista viisi toteutettiin verkossa Teamsin kautta ja kaksi lähitapaamisena kasvotusten.

5.1 Työelämäkokemukset

Jokaisella haastateltavalla oli taustalla jokin aikaisempi koulutus tai kokemusta työelämästä. Koulutustausta vaihteli peruskoulun, toisen asteen tutkinnon sekä korkeakoulututkinnon välillä. Aiempi koulutus- tai kokemustausta ei kenenkään haastateltavan kohdalla kuitenkaan ollut linjassa sen kanssa, millaisten töiden parissa he tällä hetkellä Suomessa opiskelivat tai työskentelivät. Yksi haastateltava oli saanut aiemman ylioppilastutkintonsa osittain hyväksi luettua ja jatkoi myöhemmin opintoja Suomessa. Kukaan muu vastaajista ei ollut saanut tunnustettua aikaisempaa osaamistaan tai he eivät tienneet sellaisesta mahdollisuudesta. Kukaan heistä ei ollut saanut apua tai ohjeistusta osaamisen tunnustamisen kanssa, vaan heidät oli ohjattu suoraan kielikurssille, valmentaviin opintoihin tai ammattikouluun. Osa haastateltavista oli myös kokenut työllisyyspalveluiden puolelta painostusta lähteä opiskelemaan ”helposti” työllistäviä aloja kuten lähihoitaja, varastonhoitaja tai rakennustyöntekijä, koska niissä on todennäköisimmät työllistymismahdollisuudet. Haastateltavista kaksi oli tällä hetkellä opiskele-massa korkeakoulussa ja kaksi ammattikoulussa.

Sitten kun mä puhun heidän kanssaan, että minulla on yliopistotodistus, mutta minä en valmistunut vaan (opiskelin) vain yksi vuotta. He sanoivat, jos sen opit uudelleen, sun pitää alkaa nollasta. Siksi mä menen ammattikoulu, mutta ensimmäinen he ei hyväksyvät minua eli, mä menen valmentava koulu, Valma jos sinä tiedät. Yksi vuotta

mä olen Valmassa. Mä menen media-ala myös vuosi sitten. Ihan mä opiskelen ja valmistuin ammattikoulu täällä Suomessa (Haastateltava 1).

Samanlaiset haasteet ilmenivät myös aiemman työkokemuksen hyödyntämisen parissa. Haastateltavista kolme kertoi tehneensä lähtömaassa työtä perheen kanssa ja perheyhteyksissä, mutta kirjallista näyttöä tehdystä työstä ja osaamisesta – joka olisi voinut edesauttaa työllistymistä suomalaisilla työmarkkinoilla – ei ollut.

Ja sitten jälkeen mä olin niin kuin etsimässä työtä se kesti vähän aikaa koska ei mikään yritys halunnut tota luottaa minuun eikä minulla ollut tosi hyvä CV Suomessa tiesinkin. Mutta mä olin työskennellyt tosi paljon yli 10–13 vuotta about ainoastaan tota kaupan alalla, kun meillä on ollut vielä perheyhteytys niin mutta silti ei mikään yritys halunnut tota luottaa (Haastateltava 5).

Haastateltavien työelämäkokemuksissa korostuivat vahvasti myös työsuhteiden laatu tai niiden epämääräisyys. Vain yksi haastateltavista kertoi olevansa vakituisessa ja kokoaikaisessa työsuhteessa. Hänen lisäksi viisi haastateltavista olivat erinäisissä osa-aikaisissa ja määräaikaisissa työsuhteissa, tai tekivät keikkatyötä vuokratyöyritysten kautta. Kaikki lyhytkestoisissa ja osa-aikaisissa työsuhteissa olevat vastaajat työskentelivät erilaisissa logistiikka-alan työtehtävissä, ja heillä jokaisella oli taustalla useampi lyhytkestoinen työ sopimus eri työnantajien tai vuokratyöyritysten alaisuudessa. Aineistonkeruuhetkellä työssäkävivistä haastateltavista kaikki sanoivat, ettei nykyinen työ vastaa omaa ammatillista kiinnostusta tai koulutusta. Työsuhteiden epämääräisyys koettiin raskaaksi ja jokainen pätäkä- ja osa-aikatoissa työskentelevä haastateltava toivoi löytävänsä mahdollisimman pian vakituisia töitä. Töiden osa-aikaisuus loi lisähaasteita työttömyyspalveluiden ja Kelan kanssa hoidettaviin paperiasioihin, jotka koettiin ärsyttäväksi ja työläiksi. Yksi haastateltava kertoi löytäneensä itselleen mieluisen työpaikan, mutta työn keikkaluontoisuus aiheutti edellä mainittuja haasteita hänen arkeensa. Hän kommentoi tilannetta näin:

Mä haluan tämän työpaikan mutta se sopimus on minulle ongelma. Sopimus on keikkatyö, että ei ole joka päivä työtä ja pitää aina laittaa hakemus Kelalle (Haastateltava 2).

Verkostojen merkitys oli kolmas työelämäkokemusten alle muodostunut alaluokka. Niillä tarkoitetaan tässä yhteydessä sekä koulu- ja työelämästä nousevia tahoja kuin myös henkilön läheis- ja tuttavapiirin edustajia. Myös sosiaalisen median mainonta sekä niissä ilmenevät yhteisöt nousivat haastatteluissa tärkeiksi positiivisiksi vaikutustekijöiksi. Jokainen haastateltava mainitsi erilaisten verkostojen olevan merkittävässä roolissa työpaikan hankkimisen sekä työllistymistä tukevien palveluiden pariin löytämisen näkökulmasta. Haastateltavat kertovat löytäneensä työpaikkoja ja työpaikkailmoituksia parhaiten ystävien, Facebook-ryhmien tai erilaisten työelämän verkostointitapahtumien kautta. Kaikki haastateltavista mainitsivat myös suhteiden tärkeyden työpaikan saannissa ja kokivat työn saannin olevan huomattavasti helpompaa, jos joku tuttu oli jo töissä paikassa, johon hakee.

Haastateltavista kolme mainitsivat työllisyyspalvelut olennaisena työllistymisen verkostoelementtinä, mutta samalla kritisoivat heidän palveluitaan ja halua auttaa. Käytännön tasolla työllisyyspalveluiden ei koettu tarjonneen toivottua apua työmarkkinoille pääsyssä ja tarjottu apu sekä palvelut koettiin hankalina. Negatiivisia tunteita työllisyyspalveluissa herättivät yhteydenpidon hankaluus, pitkät odotusajat sekä paperitöiden määrä. Näistä palveluista yksi haastateltava kommentoi seuraavaa:

Suomessa heillä on todella vaikea systeemi oikeesti. Koska pitää tehdä kaikki itse, ei kukaan auta. Ja minä haluan, että töitä tosi tosi pitkä (saisi pitkäkestoisen työsuhteen/sopimuksen), koska mä en halua tehdä ongelma Kelan kanssa ja TE-toimiston kanssa. Se on vaikea (Haastateltava 4).

5.2 Työllistymisen haasteet

Kaikki alaluokat, joita avaamme tämän pääluokan alla liittyvät jollain tavalla haastateltavien kokemuksiin ja ajatuksiin niistä tekijöistä, jotka hankaloittavat suomalaisen työelämään pääsyä ja kiinnittymistä. Esiin nousi niin yksilöllisiä, kuin myös työelämästä kumpuavia tekijöitä.

Haastattelutuloksissa suurimmaksi työllistymisen haasteeksi osoittautui koulutuksen ja osaamisen puute, tai vaikeus niiden todentamisessa. Haastateltavat kokivat omaavansa tarpeeksi osaamista hakemaansa työhön, mutta ilman minäänlaista näyttöä osaamisesta työn saaminen on hankalaa. Vaikeana nähtiin se, että työpaikat vaativat Suomessa hankittua työkokemusta, mutta eivät tue sen hankkimista itse. Aiheesta haastateltava kommentoi seuraavaa:

Kun mä haen töitä, kaikki sanoi, kun mä menen työhaastatteluun, että he tarvitsevat joku, jolla hänellä on Suomessa kokemus vähintään yksi vuosi. Ja miten mä voin saada kokemus, jos mulla ei ole töitä? Se on tosi vaikea tilanne (Haastateltava 4).

Kielitaidon puute oli toinen työllistymisen haasteiksi nousseista tekijöistä. Se ilmeni aineistossa sekä haastateltavien kokemuksena suomen kielellä pärjäämisestään että myös työelämässä vaadittavan kielitason täyttämisestä. Kaikki haastateltavat olivat Suomeen saapumisen jälkeen käyneet jonkun asteisen kielikurssin tai -koulutuksen. Valtaosa oli osallistunut kotoutumiskoulutuksena toteutettavalle suomen kielikurssille. Moni oli lisäksi opiskellut kieltä omatoimisesti kesäkursseilla ja erilaisissa suomen kielen avoimissa ryhmissä.

Monet haastateltavista kokivat epävarmuutta omasta suomen kielen taidostaan. Useampi heistä pahoitteli haastattelun alussa ennakoivasti omasta mielestään huonoa kielitaitoaan. Jokainen haastateltava mainitsi siitä, kuinka kielitaito on yksi hyvän työpaikan löytymisen edellytyksistä. Kolme heistä kuvaili riittämättömän kielitaidon olevan merkittävin työllistymisen haaste. Yksi heistä kommentoi asiaa seuraavasti:

Mielestäni ulkomaalaiset ensin pitäisi vahvistaa kielitaidot ja sitten on koulutodistus se myös vaikuttaa Suomessa, työkokemus myös vaikuttaa, jos joku suunnitelma joku haluaa pääsee töihin ja haluaa mennä töihin, näitä asioita ovat ihan tärkeä Suomessa. Ilman työkokemus vaikea saada työpaikka Suomessa, ja myös ilman kielitaito on vaikea saada. Se on ensimmäinen kielitaitoja, toinen on työkokemus ja kolmas se on koulutodistus (Haastateltava 6).

Osan haastateltavista urapolku oli kaatunut riittämättömään kielitaitoon. Yhden haastateltavan työnsaanti oli kaatunut useamman kerran siihen, että työnantajat olivat sanoneet hänen kielitaitonsa olevan riittämätön haettuihin paikkoihin. Toinen oli hakenut opiskelemaan ammattikorkeakouluun, mutta opintoihin pääsy oli estynyt alhaisen kielitason vuoksi. Yksi haastateltava kertoi jättäneensä kokonaan hakematta joitakin työpaikkoja kielitaitokysymysten vuoksi. Hän kertoi olevansa kiinnostunut kokeilemaan kaupan alan tehtäviä, mutta jätti hakematta tämänkaltaisia työpaikkoja, koska uskoi suomen kielen taitonsa olevan riittämätön kyseisiin tehtäviin.

Työelämäsyrrjintä ja rasismi ovat kolmas työllistymisen haasteita käsittelevä alaluku. Syrrjinnästä ja rasismista työpaikalla tai työnhaussa saimme hieman toisistaan erkanevia vastauksia. Haastateltavista neljä kertoi kokeneensa syrrjintää perustuen ulkomaalaistaustaansa, kun taas kolme sanoi, etteivät ole kokeneet syrrjintää tai rasismia työnhaussa tai työpaikalla laisinkaan. Syrrjintä oli terminä osalle haastateltavista vieras ja jouduimme avaamaan ja tarkentamaan sitä kysymyksen yhteydessä.

Haasteltavat, jotka kertoivat kokeneensa työelämäsyrrjintää, kertoivat sen esiintyneen lähinnä työnantajan puolelta ilmenevinä eriävinä standardeina ulkomaalaistaustaisten ja kantasuomalaisen välillä. Eroavaisuudet olivat nähtävissä sekä työnhakuprosessin vaiheissa, että työelämässä. Eräs haastateltava kertoi työnhaun ja työelämän eriarvoisesta kohtelusta näin:

Kyllä mä oon, kun tää on puhutaan rehellisesti ja suoraan puhutaan näin se hiukseni väri vaikuttaa tähän. Eikä vain sitä, kun mä pääsin minun työ siellä on ihan eri tavalla (kohdellaan ulkomaalaisia ja suomalaisia). Siis mä sanon heille suoraan työnjohtajille että 2 standardit se on suomalaiselle eri kuin ulkomaalaisille tai näin. Ja se on niin haastavaa ja just mä oon ollut niin kärsivällinen ja pitkämielinen ja mulla on päämäärä elämässäni niin ei, mä en kestä. Mä en kestä lähettää päivittäin hakemuksia, ja mä yritän soittaa heille ja yritän kysyä heiltä mikä minun hakemuksieni prosessi on ja keskustelen. Vuoden ajan mä olen ollut silloin etsimässä työpaikkaa ja lähetin monille firmoille hakemuksen ja näin (Haastateltava 3).

5.3 Työn merkitys

Työn merkitys korostui oman taloudellisen vakauden sekä Suomessa että muualla asuville perheenjäsenille suunnatun tuen muodossa. Valtaosalla haastateltavista oli Suomen ulkopuolella asuvaa perhettä ja sukulaisia. Kolme heistä mainitsivat halusta ja velvollisuudesta auttaa ulkomailla asuvia perheenjäseniä taloudellisesti, jonka vuoksi hyvätuloisen työn saaminen olisi tärkeää. Yksi haastateltava toivoi myös tulevaisuudessa voivansa tuoda perheensä Suomeen perheenyhdistämisen kautta, jota varten hän tarvitsee vakaan ja säännöllisiä tuloja mahdollistavan työn. Haastateltavista kolme mainitsi haluavansa vakaan taloudellisen tilanteen, sillä Kelan ja työllisyyspalveluiden kanssa toimiminen on vaikeaa ja oma raha tuo vapautta sekä turvaa. Useampi haastateltava sanoi, että hyvän työn löytäminen mahdollistaa elämän muiden osa-alueiden hyvinvoinnin paranemisen. Kaksi haastateltavaa koki, että työttömänä altistuu helpommin myös erilaisille päihde- ja mielenterveysongelmille. Yksi haastateltavista kommentoi aihetta seuraavasti:

Joo, koska mulla on tosi vaikea tilanne. Minun perhe nyt asuu Syyriassa ja minun isäni kaks kuukautta sitten on kuollut. Esimerkiksi minä voin löytää isompi asunto, (voin) auttaa minun perhe, auttaa itse ja kaikki menee hyvin. Kaikki menee hyvin, jos meillä on töitä (Haastateltava 4).

Tulevaisuudesta kysyttäessä haastateltavista neljä kertoi haluavansa tulevaisuudessa työn, joka olisi mielekästä ja merkityksellistä, sillä nykyinen työ ei vastaa omaa ammatillista kiinnostusta. Valtaosalla haastateltavista oli halua kehittää itseään ja kouluttautua lisää työllisyyden saralla. Lisäksi monella oli erilaisia ideoita ja ajatuksia tulevaisuuden ja työelämän suhteen, kuten haaveammatteja ja yrittäjäideoita. Toiveammateikseen haastateltavat luettelivat muun muassa ravintolayrittäjän, striimaajan, lentomekaanikon ja elokuvaohjaajan ammatteja. Eräs haastateltavista kommentoi asiaa näin:

Joo mä haluan vaihtaa alan, sitten opiskelen lentomekaniikka ja samaan aikaan mä saan vakituinen työsopimus ja kun mä saan vakituinen sopimus, asiat vaihtuvat liian paljon, että sitä tulee parempi (Haastateltava 2).

5.4 Kokemukset työelämävalmennuksesta

Viimeinen pääluokka käsittelee Sauma-työelämävalmennuksen sisältöjä, niiden vaikutuksia haastateltavien työllisyyspolun tukena sekä sitä, millaisia polkuja pitkän henkilöt ovat valmennuksen löytäneet. Jokainen haastateltava koki yleisellä tasolla Sauma-valmennuksen sisällöt hyödyllisiksi, ja he kertoivat oppineensa valmennuksen aikana paljon uusia asioita. Näistä merkittävimmit nousivat käytännön apu työhakemusten ja ansioluettelon tekemisessä sekä tieto suomalaisesta työelämästä. Haastateltavat kertoivat oppineensa esimerkiksi työntekijän sekä työnantajan oikeuksista ja velvollisuuksista, työlainsäädännöstä, veroasioista ja yleisesti suomalaisista työkäytännöistä. Sauma-valmennuksen toimintaa eräs haastateltava kommentoi näin:

Miten voisi sanoa. Eli opin erilaisia asioita ja opin uusi työsääntöjä. Uusia työsääntöjä ja opin kurssilta eli työn laista ja Suomen työlaista enemmän, vaikka aikaisemmin yrittänyt tietää mutta se kurssi auttoi tietää enemmän (Haastateltava 6).

Negatiivisina ja rakentavina huomioina valmennuksesta nousi mentorien digitaalisten taitojen osaamattomuus ja yhteistyötä tekevien firmojen vähäisyys. Kaksi haastateltavaa toi ilmi, että he tulivat valmennukseen vain koska kuuluivat sieltä saavan varman työpaikan valmennuksen päätyttyä. Valmennuksen jälkeen oltiin kuitenkin pettyneitä työsuhteen lyhytkestoisuuteen. Mentorien toimintaa eräs haastateltava kommentoi seuraavasti:

Ja mä sanoin suoraan silloin kun joku mentori ei edes osaa avata joku Word tai en muista mä sanon heille, se vei aika noin puoli tuntia avaamaan se ohjelma ja meni koko minun mentoriaikani silloin. Emme ehtinyt lähettämään kuin vain 2 hakemusta. No se sen jälkeen kyllä mä sanoin heille sen (Haastateltava 3).

Kaikki haastateltavat olivat päätyneet Sauma-valmennukseen joko Sauman Facebook-sivun tai ystävän suosituksen kautta. Kun kysyttiin, suosittelisiko haastateltava Sauma-valmennusta ystävälle hän vastasi:

Kyllä, koska muualta ei ole mahdollista saada työhön liittyen tietoja erityisesti maahanmuuttajille ja myös se, että Saumalla ei ole ikärajaa (Haastateltava 7).

Valmennuksen kehittämiskohteista kysyttäessä haastateltavilta saatu palaute oli suppeaa. Jokainen heistä oli tyytyväinen omaan valmennusjaksoonsa ja etenkin Sauman työntekijöiltä saamaansa apuun ja tukeen. Haastateltavat toivat esille, kuinka Sauman työntekijät olivat auttaneet vielä valmennuksenkin jälkeen työhön liittyvissä asioissa tai auttaneet pääsemään toiseen palveluun, josta voisi saada apua.

6 POHDINTA

6.1 Tulokset ja johtopäätökset

Tutkimuksessa selvitimme pakolaistaustaisten henkilöiden kokemuksia ja ajatuksia suomalaisesta työelämästä ja siihen kiinnittymisestä. Haastattelujen aineistoa läpi käydessä huomasimme, että haastateltavien vastaukset ja kokemukset olivat hyvin linjassa jo olemassa olevan tiedon ja teoriapohjamme kanssa. Tuloksista voi siis päätellä, että suomalaiseen työelämään integroituminen on pakolaistaisille hankalaa ja he kokevat syrjintää ja eriarvoisuutta suomalaisilla työmarkkinoilla. Syrjinnän ja ennakkoluulojen ehkäisytoimilla on vaikutus pakolaisten työllistymiseen ja kestävät työmahdollisuudet voisivat auttaa pakolaisten lisäksi paikallista talouskasvua.

Aihetta tulisi tutkia laajemmin, jotta pystyisimme yhteiskunnallisella tasolla löytämään tapoja ratkaista näitä ongelmakohtia – huomiota tulisi erityisesti kiinnittää yksilöstä riippumattomiin työelämän ulkoisiin tekijöihin. Lisäksi tulisi kehittää työkaluja, joilla pyrkiä vaikuttamaan työnantajien oletuksiin ja ennakkoluuloihin pakolaistaustaisia työnhakijoita kohtaan.

Vahvana ongelmakohtana aineistosta nousi aikaisemman koulutuksen tai muun osaamisen tunnustamiseen liittyvät vaikeudet. Osaamisen tunnustamisen mahdollisuudesta tulisi jakaa enemmän tietoa ja pyrkiä keksimään mahdollisia soveltavia polkuja tilanteisiin, joissa se ei ole mahdollista. Koulutuksen ja ammattitaidon jatkokehittäminen mahdollistavat tiedon ja taidon hankinnan, joka vastaa paikallisten työmarkkinoiden tarpeita. Tästä huolimatta olisi kuitenkin kannattavaa, jos pystyisimme hyödyntämään henkilöllä jo olemassa olevaa tietoa ja taitoa. Haastateltavilta löytyi halua ja intoa työskennellä ja olla aktiivinen osa yhteiskuntaa. Monilla pakolaisilla on paljon potentiaalia, joka jää hyödyntämättä rakenteellisten ongelmien vuoksi.

Haastateltavista kaikki olivat tulleet Suomeen vuosien 2015 ja 2017 välillä. Tämä on tutkimuksen näkökulmasta mielenkiintoinen asia, sillä sen kautta pääsimme kuulemaan maahan varsin tuoreiden pakolaisuuden ilmiöiden seurauksena saapuneiden henkilöiden kokemuksia työllistymisestä ja kotoutumista tukevien palveluiden vaikuttavuudesta Suomessa. Haastateltavien sukupuolijakauman vuoksi oli vaikea tehdä kokonaisvaltaisia päätelmiä pakolaisista ryhmänä ja jatkossa olisikin yleisellä tasolla kiinnitettävä enemmän huomiota naisten aktivoimiseen ja tavoittamiseen työllisyyspalveluissa ja työmarkkinoilla. Naisia tarvittaisiin lisää Sauma-valmennuksen kaltaisten palveluiden piiriin – mahdollisesti tulevaisuudessa voisi kehittää nimenomaan naisille suunnattuja työelämäkurseja ja -valmennuksia.

Monet mainitsemistamme kehittämiskohteista ovat isoja rakenteellisia ja yhteiskunnallisia ongelmia, joita on vaikea lähteä parantamaan ja ne vaativat runsaasti sekä aikaa että resursseja. Näitä kipukohtia on kuitenkin tunnistettu valtakunnallisella tasolla ja niihin pyritäänkin puuttumaan esimerkiksi vuonna 2025 voimaan astuvalla kotoutumislain kokonaisuudistuksella. Uudistuksen pyrkimyksenä on sujuvoittaa työelämäpolkuja sekä edistää haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajien kuten pakolaisten ja maahanmuuttaja naisten tavoittamista ja kiinnittymistä palveluihin (Valtioneuvosto, 2023). Jää nähtäväksi, missä määrin ja millä tavoin nämä muutokset tulevat käytännön tasolla vaikuttamaan pakolaisten työllisyystilanteeseen.

Tulosten perusteella kolmannen sektorin rooli kotoutumista ja työllistymistä tukevien palveluiden toteuttajana on tärkeä ja ajankohtainen. Sauma-työelämävalmennuksen kaltaiset palvelut pystyvät kuntia ja työllisyyspalveluita paremmin vastaamaan eri maahanmuuttajaryhmien kuten pakolaisten yksilöllisiin tarpeisiin ja siten tarjoamaan oikea-aikaista työllistymistä tukevaa toimintaa. Järjestöillä on julkista sektoria paremmin aikaa ja mahdollisuuksia asiakaslähtöisten ja kohdennettujen palveluiden toteuttamiselle, joka heijastuu myös asiakastyytyväisyydessä sekä yksilön yhteistyöhalukkuudessa. Näiden tekijöiden vuoksi järjestöjen rooli kotoutumisen kokonaisuudessa tulisi ottaa tulevaisuudessa entistä paremmin huomioon myös rahoitus- ja resurssikysymysten saralla.

Työelämäyhteistyötahona Sauma-valmennus sai tutkimuksemme kautta katkauksen siihen, millaisena heidän asiakkaansa palvelun näkevät osana omaa työllistymisen polkuaan. He pääsivät kuulemaan, millaisena valmennus on aikaisemmin koettu, mitkä ovat olleet hyviä ja toimivia elementtejä ja missä osa-alueilla palvelua voitaisiin vielä kehittää. Mentoritoiminta oli kehittämiskohteista eniten esille noussut. Huomiota voisi siis kiinnittää mentoreiden roolissa tarvittaviin taitoihin, kuten tietotekniikkaan ja hakemusten täyttämiseen. Tulee kuitenkin tiedostaa, että mentoritoiminta on vapaaehtoista, joten on myös huomioitava sekä vapaaehtoisten että Sauman resurssit ja mahdollisuudet. Valmis raportti toimitettiin Sauma-valmennuksen työntekijöille sähköpostitse prosessin päätteeksi. Lisäksi he osallistuivat työmme julkaisuseminaariin, jossa esittelimme opinnäytetyömme tuloksia.

6.2 Haastattelut ja yhteistyö Sauman kanssa

Haastateltavien määrä jäi huomattavasti pienemmäksi kuin alun perin odotimme. Ajattelimme, että entuudestaan tutun yhteyshenkilön apu vaikuttaisi positiivisesti heidän suhtautumiseensa haastattelua ja tutkimustyötä kohtaan. Toisaalta tämä piti paikkansa, muttei kuitenkaan riittänyt motivoimaan kohderyhmää tarpeeksi. Ajatteleme, että jonkinlainen houkute tai vastike haastatteluun osallistumisesta olisi voinut lisätä halukkuutta osallistua haastatteluun. Tämän järjestäminen ei kuitenkaan aikataulullisista syistä ollut mahdollista. Lähettämässämme

saatekirjeessä mainitsimme, että haastattelut toteutetaan verkon välityksellä, kuitenkin haastateltavan pyynnöstä totutimme haastatteluja myös kasvotusten. Tämän mahdollisuuden mainitseminen saatekirjeessä olisi voinut lisätä haastatteluihin osallistuvien määrää.

Yhteydenpito Sauman työntekijöiden kanssa oli prosessin aikana vähäistä, mikä johtui osittain heillä tapahtuneista henkilöstömuutoksista. Molemmat Sauman työntekijöistä vaihtuivat prosessin aikana uusiin, ja sen vuoksi aikaa kului tutkimustyön lisäksi yhteistyötilanteen uudelleenkartoittamiseen. Olisimme prosessin aikana voineet olla aktiivisemmin Saumaan yhteydessä ja pohtia yhdessä keinoja esimerkiksi asiakaskunnan parempaan tavoittamiseen tai tapoja motivoida haastatteluun osallistumiseen. Näistä haasteista huolimatta yhteydenpito Sauman henkilöstön – uuden sekä vanhan – kanssa on ollut läpi prosessin sujuvaa. Haastattelut toteutettiin vuoden 2023 loppukevään ja kesän aikana, mikä on myös saattanut olla monelle Sauman asiakkaalle kiireistä aikaa ja joka on voinut vaikuttaa henkilöiden haluun ja mahdollisuuteen osallistua haastatteluun. Monet Sauman asiakkaista ovat työssäkäyviä, mikä rajoittaa ajankäytön mahdollisuutta ja varmasti myös jaksamista osallistua vapaaehtoisiin haastatteluihin ja tutkimuksiin.

6.3 Ammatillinen kehittyminen ja työskentely

Pakolaisuus tulee näkymään Suomessa enemmän tai vähemmän myös tulevaisuudessa ja monikulttuurisuus on osa sosiaalian jokaista työkenttää. Maahanmuuton ja pakolaisuuden erityispiirteiden tiedostaminen ja ymmärtäminen on oleellista kaikilla sosiaalian työkentillä. Tieto ja ymmärrys kohderyhmän tarpeista ja erityispiirteistä sekä työelämän moninaisuudesta on hyödyllistä jokaiselle sosiaalian ammattilaiselle. Koska asiakaskunta ja työympäristö monikulttuuristuvat, koemme tämän työn tukevan ammatillista kehittymistämme sekä antavan meille hyvät valmiudet toimia sosiaalian ammattilaisina muuttuvassa yhteiskunnassa.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli avata ja tarkastella pakolaistaustaisten työllistymiseen vaikuttavia tekijöitä. Mielestämme tämä toteutui tavoitteiden mukaisesti. Hyödynsimme tekstissämme monipuolista tilasto- ja tutkimustietoa, jotka tutkimustulostemme kanssa muodostivat kattavan katsauksen pakolaisten työllisyyteen Suomessa. Mielestämme myös työn tavoitteet saavutettiin. Työ tuo esiin pakolaistaustaisten henkilöiden yksilöllisiä kokemuksia suomalaisesta työelämästä, mutta ei määrällisesti tarjoa vertailukelpoista materiaalia vähäisen otannan vuoksi. Työ tarjoaa myös Saumalle tietoa heidän palveluistaan, jota voivat haluttaessa hyödyntää palvelun kehittämiseksi.

Ryhmätyöskentelyssämme opinnäytetyötä tehdessämme meillä on ajoittain ollut hankaluuksia etenkin aikataulutuksen kanssa. Myös työnjaon kanssa on ollut hankaluuksia, ja työmäärät eivät ole jakautuneet tasan kaikkien tekijöiden välillä. Tapaamisten sopiminen on ollut hetkittäin vaikeaa töiden tai muiden henkilökohtaisten asioiden vuoksi. Olemme työstäneet opinnäytetyötä kukin itsenäisesti tai niin ettei kaikki tekijät ole olleet paikalla tapaamisella. Selkeä työnjako sekä säännöllisemmät koko ryhmän tapaamiset olisivat helpottaneet työskentelyä, muutoksista ajan tasalla pysymistä sekä työmäärän tasaisempaa jakautumista.

Olemme läpi opinnäytetyöprosessin pyrkineet toimimaan sosiaalialan kompetenssivaatimusten mukaan. Työssämme eettisen osaamisen lisäksi korostuivat erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien aseman edistäminen, kulttuurisen moninaisuuden ymmärtäminen ja yhteiskunnallisten ja rakenteellisten epäkohtien analysointi. Näiden lisäksi olemme päässeet syventymään aihetta ympäröivään palvelukokonaisuuteen sekä sen taustalla vaikuttaviin lainsäädännöllisiin ja käsitteellisiin lähtökohtiin. Työllä halusimme tuoda ilmi haavoittuvassa asemassa olevan kohderyhmän, tässä tapauksessa pakolaisten kohtaamia yhteiskunnallisia ja yksilöllisiä haasteita, jotka voivat vaikuttaa heidän mahdollisuuksiinsa toimia suomalaisessa yhteiskunnassa.

Opinnäytetyöprosessi on antanut hyvän johdattelun tutkimusosaamisen hyötyihin ja sen moninaisuuteen. Tutkimustyön kautta saimme ajankohtaista maahanmuuton ja pakolaisuuden teemoihin syventävää tietoa ja osaamista, jotka antoivat hyvät valmiudet eri taustoista ja tilanteista tulevien ihmisten sensitiiviseen

kohtaamiseen. Koko prosessi on tukenut ammatillista kasvuamme, sekä antanut tukea ja työkaluja työelämäosaamisen tueksi.

LÄHTEET

- Ahmad, A. (2019). Kokeellinen tutkimus etniseen alkuperään perustuvasta syrjinnästä suomalaisilla työmarkkinoilla. Teoksessa Kazi, V., Alitolppa-Niitamo, A. & Kaihovaara, A. (toim.). (2019). *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta* (s. 15–27). TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-487-7>
- Castaneda, A., Mäki-Opas, J., Jokela, S., Kivi, N., Lähteenmäki, M., Miettinen, T., Nieminen, S., & Santalahti, P. (2018). *Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa. PALOMA-käsikirja*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-100-3>
- Euroopan muuttoliikeverkosto. (2023). *Maahanmuuton tunnusluvut 2022*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7427-38-5>
- European Employment Policy Observatory (EEPO). (2016). *Challenges in the Labour Market Integration of Asylum Seekers and Refugees*. https://ec.europa.eu/migrant-integration/sites/default/files/2016-11/EEPORefugeesSynthesisreportEMPL_FINAL41.pdf
- Gothóni, R., & Siirto, U. (2016). *Pakolaisuudesta kotiin*. Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2022). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö* (2. uud. p.). Gaudeamus.
- Ihmisoikeudet.net. (i.a.). *Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden oikeudet*. Saatavilla 8.9.2023 <https://ihmisoikeudet.net/ihmisoikeudet/pakolaisten-oikeudet/>
- Koikkalainen, S., & Nykänen, T. (2019). Viisitoista päivää: Irakilaisten turvapaikanhakijoiden matka Euroopan halki. Teoksessa Lyytinen, E. (toim.). (2019). *Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa* (s. 117–130). Siirtolaisinstituutti. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7167-59-5>
- Könönen, J., & Himanen, M. (2019). Maahanmuuton sääntelyn ja etnisen syrjinnän yhteydet maahanmuuttajien työmarkkina-asemaan. Teoksessa Kazi, V., Alitolppa-Niitamo, A. & Kaihovaara, A. (toim.). (2019). *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita*

- kotoutumisesta* (s. 54–65). TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-487-7>
- L 1386/2010. Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>
- L 301/2004. Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301>
- L 812/2000. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>
- Lautiola, H. (2013). *Kumppanuutta kotouttamisen kentillä. Esimerkkejä järjestöjen ja viranomaisten yhteistyöstä kotouttamisessa*. Suomen Kulttuurirahasto. https://kotoutuminen.fi/documents/3464316/4304967/kumppanuutta_kotouttamisen_kentilla.pdf/
- Lyytinen, E. (2019). Johdanto. Teoksessa Lyytinen, E. (toim.). (2019). *Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa* (s. 15–22). Siirtolaisinstituutti. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7167-59-5>
- Maahanmuuttovirasto. (2023). *Yli 50 000 hakenut tilapäistä suojelua Suomesta*. Saatavilla 8.9.2023 <https://migri.fi/-/yli-50-000-hakenut-tilapaista-suojelua-suomesta>
- Maahanmuuttovirasto. (i.a.-a). *Sanasto*. Saatavilla 8.9.2023 <https://migri.fi/sanasto>
- Maahanmuuttovirasto. (i.a.-b). *Turvapaikkahakemukset*. Saatavilla 19.9.2023 <https://tilastot.migri.fi/#applications/23330/49?start=540&end=551§ion=subgroups>
- Maahanmuuttovirasto. (i.a.-c). *Tilapäisen suojelun tilastot*. Saatavilla 18.9.2023 <https://migri.fi/tilapaisen-suojelun-tilastot>
- Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). (2018). *Working together: Skills and labour market integration of immigrants and their children in Finland*. OECD Publishing. Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264305250-en>
- Peltonen, J. (20.12.2022). *Ulkomaalaisten työttömyys ja palveluihin osallistuminen. Marraskuun 2022 luvut*. Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavilla 8.9.2023

<https://kotoutuminen.fi/documents/56901608/110806308/Ulkomaalaisten-tyottomuus-ja-palveluihin-osallistuminen-joulukuu-2022.pdf/f159bba9-5a99-052a-d7ca-23fd1dd1de14/Ulkomaalaisten-tyottomuus-ja-palveluihin-osallistuminen-joulukuu-2022.pdf?t=1671544820594>

- Sarvimäki, M. (2017). *Labor Market Integration of Refugees in Finland*. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT Institute for Economic Research. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-274-187-5>
- Sisäministeriö. (i.a.). *Maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikka*. Saatavilla 8.9.2023 <https://intermin.fi/maahanmuutto/maahanmuuttopolitiikka>
- Suomen Pakolaisapu. (1.8.2019). *Pakolaisavun työllisyysuhanke saumaa yhteen työnantajia ja työnhakijoita*. Saatavilla 18.9.2023 <https://pakolaisapu.fi/2019/08/01/pakolaisavun-tyollisyysuhanke-saumaa-yhteen-tyonantajia-ja-tyonhakijoita/>
- Suomen Pakolaisapu. (i.a.-a). *Järjestöstä*. Saatavilla 8.9.2023 <https://pakolaisapu.fi/jarjestosta/>
- Suomen Pakolaisapu. (i.a.-b). *Sauma-työelämävalmennus*. Saatavilla 8.9.2023 <https://pakolaisapu.fi/sauma>
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. (i.a.). *Pakolaisuus ja mielenterveys*. Saatavilla 8.9.2023 <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moni-naisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttaneiden-mielenterveys/pakolaisuus-ja-mielenterveys>
- Tilastokeskus. (2015). *Maahanmuuttajat väestötutkimuksissa – Hyviä käytäntöjä kvantitatiivisen haastattelututkimuksen tekijälle*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-244-540-7>
- Tilastokeskus. (i.a.-a). *Muuttoliike*. Saatavilla 8.9.2023 <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/muuttoliike.html>
- Tilastokeskus. (i.a.-b). *Väestö 31.12. muuttujina Vuosi, Alue ja Tiedot. Ulkomaalaistaustaisia*. Saatavilla 19.9.2023 <https://pxdata.stat.fi:443/PxWeb/sq/1630abff-d7d8-4c3b-a320-0739ddb2842>
- Tilastokeskus. (i.a.-c). *Väestö 31.12. muuttujina Vuosi, Alue ja Tiedot. Ulkomaalaistaustaisten osuus, %*. Saatavilla 19.9.2023

<https://pxdata.stat.fi:443/PxWeb/sq/460698f0-db54-4bb6-9caf-616628bdd0e2>

Tilastokeskus. (i.a.-d). *Ulkomaalaistaustaiset*. Saatavilla 8.9.2023

<https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaustaiset.html>

Tilastokeskus. (i.a.-e). *Maahanmuuttajat väestössä*. Saatavilla 8.9.2023

<https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html>

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Tammi.

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2022). *Global Trends Report 2022*. <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2022>

Valtioneuvosto. (13.4.2023). *Kotoutumislain kokonaisuudistus nopeuttaa maahanmuuttaneiden kotoutumista ja työllistymistä*. Saatavilla 19.10.2023 <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/kotoutumislain-kokonaisuudistus-nopeuttaa-maahanmuuttaneiden-kotoutumista-ja-tyollistymista>

Välimäki, M. (2019). Kylmän sodan ajasta eurooppalaiseen päätöksentekoon: kansainvälistä suojelua hakevia ihmisiä koskeva politiikka ja lainsäädäntö 1973–2015. Teoksessa Lyytinen, E. (toim.). (2019). *Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa* (s. 39–55). Siirtolaisinstituutti. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7167-59-5>

LIITE 1. Haastattelurunko

- 1) Mistä maasta olet kotoisin? Kuinka kauan olet asunut Suomessa?
- 2) Oletko käynyt koulussa? Mitä opiskelit? Oletko opiskellut ennen Suomeen tuloa? Oletko opiskellut Suomessa?
 - Onko kotimaassa hankitusta koulutuksesta ollut hyötyä Suomessa?
- 3) Millaista työtä olet tehnyt ennen Suomeen tuloa? Millaista työtä olet tehnyt Suomessa?
- 4) Oletko tällä hetkellä työssä, työtön, koulussa, joku muu? (valitse sopiva vaihtoehto)

Jos töissä:

- Oletko koko päivä/ osa-aikatyössä?
- Onko työ määräaikainen vai vakituinen?
- Miten löysit tämän työpaikan?
- Kuinka pitkään hait töitä, ennen kuin löysit työpaikan?
- Oletko tyytyväinen työtilanteeseen? Miksi kyllä, miksi ei?

Jos työtön:

- Oletko hakenut työtä?
- Miten pitkään olet hakenut töitä?
- Mitä töitä olet hakenut?
- Miten olet hakenut töitä?
- Mikä on mielestäsi syy siihen, että et ole löytänyt töitä?

Jos koulussa:

- Mitä opiskelet?
- Miten pääsit opiskelemaan?
- Miksi opiskelet?
- (jos ammattikoulussa) Haluatko työskennellä tällä alalla?

Jos joku muu:

- Haluatko tulevaisuudessa mennä töihin?
- 5) Mikä työnhaussa on/oli vaikeaa? Miksi?
 - Oletko kohdannut syrjintää työnhaussa/työllisyyspalveluissa? Millaista?
 - 6) Sauma-valmennus
 - Miten löysit Sauma-valmennuksen?
 - Mitä asioita opit valmennuksen aikana? Mihin sait apua?
 - Oliko Sauma-valmennus sinulle hyödyllinen? Miten?

- Oliko asioita, joihin et saanut apua? Oliko asioita, joihin olisit halunnut lisää vastauksia tai tietoa? Millaisia?
 - Miten Sauma-valmennus voisi olla parempi?
 - Suositteletko Sauma-valmennusta kaverille? Miksi/miksi ei?
- 7) Mistä muualta olet saanut apua työasioihin? Millaista apua olet saanut?
- Oletko saanut tarpeeksi apua työhön liittyvissä asioissa? Millaista apua/palvelua olisit tarvinnut/halunnut?
- 8) Miten työ vaikuttaa sinun elämääsi ja hyvinvointiisi?
- 9) Mitä tulevaisuuden suunnitelmia sinulla on?
- Mitä suunnitelmia sinulla on töiden suhteen?

LIITE 2. Haastattelun saatekirje

Hei!

Olemme Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijoita Helsingistä ja teemme opin-
näytetyötä yhdessä Sauma-valmennuksen kanssa aiheesta “**Maahan muutta-
neiden ihmisten työnhaku ja työllistyminen**”. Pyydämme sinua jakamaan ko-
kemuksia ja ajatuksia työhausta ja työelämästä Suomessa. Haluamme myös
tietää, miten Sauma-valmennus on auttanut sinua työelämässä.

Haastattelut ovat anonyymeja eli nimettömiä ja kaikki vastaukset käsitellään luot-
tamuksellisesti. Haastattelu kestää noin 1 tuntia. Haastattelut tehdään verkossa
Teams-alustalla tietokoneen tai puhelimen kautta. Haastattelut puhutaan sel-
kosuomeksi.

Jokainen haastattelu on meille tärkeä. Haastatteluiden avulla keräämme tietoa,
jonka avulla voimme kehittää työllistymisen palveluita tulevaisuudessa. Voit itse
valita, mihin kysymyksiin haluat vastata. Kiitos!

Ystävällisin terveisin,

Sara Härkönen, Emilia Myyryläinen ja Maryam Fathollahi

Diakonia ammattikorkeakoulu

LIITE 3. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Opinnäytetyön aihe: Maahan muuttaneiden työllistyminen

Opinnäytetyön tekijät: Sara Härkönen, Emilia Myyryläinen ja Maryam Fathollahi

Minulle on kerrottu, mitä tutkimus koskee ja suostun osallistumaan keskustelutilaisuuksiin. Tiedän, että keskustelutilaisuudet ovat vapaaehtoisia ja halutessani voin milloin tahansa keskeyttää tutkimukseen osallistumisen.

Antamalla suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta annan luvan siihen, että haastattelu tallennetaan ja antamaani haastattelumateriaalia voidaan käyttää opinnäytetyössä. Tiedän, ettei henkilöllisyyteni tule paljastumaan tutkimuksessa ja tutkimusaineisto tuhoetaan tutkimuksen valmistuttua.

Tiedän ja annan luvan sille, että tulokset esitellään opinnäytetyössä ja valmis opinnäytetyö julkaistaan verkossa Theseus-palvelussa syksyllä 2023.

Osallistujan suostumus varmistetaan ja ehdot kerrataan suullisesti haastattelutilanteen yhteydessä.